

AUTEURS

JOLINE VERLOOVE

JOEY POERWOATMODJO

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

Hoe vergroot je de **financiële zelfredzaamheid** van jonge
alleenstaande vluchtelingen in de overgang van 18- naar 18+ ?

‘Desnoods eet ik twee weken
brood met pindakaas’

FEBRUARI 2021

Inhoud

Samenvatting en conclusie	3
Amv's in Nederland	3
Beleid gemeente	3
Financiële zelfredzaamheid	3
Inkomsten verwerven en anticiperen op (on)voorzienne gebeurtenissen	4
Geldzaken organiseren	5
Verantwoord besteden	6
Hulp inschakelen en netwerk raadplegen	6
Overige basisvaardigheden	7
Introductie	8
Aantallen	8
Wat is financiële zelfredzaamheid?	8
Beleid gemeenten	9
Onderzoeksvraag	9
Onderzoeksmethode	9
Leeswijzer	10
Welke wetten zijn van toepassing?	11
Jeugdwet	11
Wmo	11
Participatiewet	11
Inburgeringswet	12
De leefsituatie van jonge alleenstaande vluchtelingen in Nederland	13
Jongeren tot 18 jaar	13
Jongeren vanaf 18 jaar	15
Factoren die de financiële zelfredzaamheid belemmeren	17
Belemmeringen (achtergrond)situatie van (voormalig) amv's	17
Belemmeringen beleid en uitvoering	21
Hoe wordt hun financiële zelfredzaamheid bevorderd?	25
Een integrale aanpak met aandacht voor alle leefgebieden	25
Beleidskeuzes in aanloop naar nieuwe inburgeringsstelsel	27
Ruimte én regie voor jongeren creëren	30
Het ontwikkelen van kennis en financiële vaardigheden	33
Bijlage: Geraadpleegde experts	37
Literatuur	38

Samenvatting en conclusie

In deze publicatie verkent Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) hoe de financiële zelfredzaamheid van alleenstaande minderjarige vluchtelingen (amv's) kan worden vergroot in de overgang naar volwassenheid. Allereerst hebben wij hiervoor een literatuuronderzoek uitgevoerd. Vervolgens hebben we interviews gehouden met betrokken professionals werkzaam bij gemeenten, woonvoorzieningen en maatschappelijke organisaties. Ten slotte hebben we een expertmeeting georganiseerd met een representatie van deze professionals.

Amv's in Nederland

Eind 2019 zijn er bijna 4.000 alleenstaande minderjarige vluchtelingen in Nederland. De meesten zijn 16 of 17 jaar als ze asiel aanvragen in Nederland, waarvan het merendeel bestaat uit jongens (95 procent). Een deel van de amv's met een verblijfsvergunning wordt opgevangen in kleinschalige opvangplekken, door Nidos uitbesteed aan plaatselijke jeugdzorginstellingen. In deze opvangplekken worden jongeren door hun mentoren (soms 'woonbegeleiders' genoemd) begeleid naar een zelfstandig bestaan. Amv's maken hier kennis met het Nederlandse financiële stelsel en oefenen met het beheer van hun inkomsten en uitgaven. Wanneer deze jongeren 18 jaar worden (deze jongeren noemen wij 'voormalig amv's'), draagt Nidos de begeleiding over aan de gemeente.

Beleid gemeente

De begeleiding die een amv krijgt aangeboden wanneer hij of zij 18 jaar wordt, verschilt per gemeente. In sommige gemeenten bieden mentoren uit de opvangvoorzieningen ambulante begeleiding aan. In andere gemeenten wordt er geëxperimenteerd met zelfstandige opvangplekken

voor voormalig amv's, waar ambulante begeleiders aanwezig zijn. Er zijn verder ook gemeenten waar professionals, vrijwilligers van VluchtelingenWerk, het sociaal wijkteam en/of jongerenconsulenten van de gemeente worden ingezet.

Het nieuwe inburgeringsstelsel dat naar verwachting 1 januari 2022 in werking treedt, biedt gemeenten de mogelijkheid om het beleid voor deze specifieke groep jonge vluchtelingen (beter) in te richten. Zo is er binnen het financieel ontzorgen – wat ook voor een deel van de voormalig amv's zal gelden – naast de verplichte ontzorging waarbij de gemeente het beheer van inkomsten en uitgaven geheel of gedeeltelijk uit handen neemt, ook ruimte om maatwerk te bieden bij de begeleiding naar financiële zelfredzaamheid. Verschillende gemeenten grijpen de voorbereidingsperiode op het inburgeringsstelsel aan om het beleid voor statushouders in hun gemeenten, waaronder mogelijk (voormalig) amv's, beter in te richten.

Financiële zelfredzaamheid

Gezien de korte tijd dat amv's in Nederland wonen als ze 18 jaar worden, zijn de meeste op dat moment nog niet financieel zelfredzaam. Een volwassene wordt financieel zelfredzaam genoemd wanneer deze persoon goed doordachte beslissingen kan nemen, waarbij de financiën in balans zijn. Zowel op korte als op lange termijn. Om financieel zelfredzaam te zijn, moet iemand volgens de definitie van het Nibud (2012) beschikken over competenties om voldoende inkomsten te kunnen verwerven, geldzaken te kunnen organiseren, verantwoord weten te besteden en voorbereid zijn op (on)voorziene gebeurtenissen. Ook zijn vier basisvaardigheden belangrijk voor financiële zelfredzaamheid: rekenen, lezen en schrijven, digitale vaardigheden en hulp inschakelen en het netwerk kunnen raadplegen als dat nodig is.

Aan de hand van deze competenties en basisvaardigheden beschrijven we in het volgende deel de bevindingen uit deze studie, voorzien met tips voor gemeenten en hun partners die beleid en uitvoeringen behoeven van financiële zelfredzaamheid van jonge alleenstaande vluchtelingen in de overgang van 18- naar 18+ willen (door)ontwikkelen.

Competenties: Inkomsten verwerven en anticiperen op (on)voorzien gebeurtenissen

Het is voor jonge alleenstaande vluchtelingen krap om financieel rond te komen. Door lage inkomsten en relatief veel uitgaven, hebben zij geen buffer. Kleine boetes lopen soms hoog op. Hun prioriteit ligt bovendien bij het financieel ondersteunen van familie.

De inkomsten van amv's die 18 jaar worden, bestaan uit studiefinanciering, een bijbaan, een bijstandsuitkering eventueel aangevuld vanuit de bijzondere bijstand of een combinatie hiervan. Bijna al het geld gaat op aan noodzakelijke uitgaven zoals huur, internet, zorgverzekering, eten en drinken en telefoonkosten. Soms wordt er nog een schuld voor de vluchtreis afbetaald. Daarnaast sturen bijna alle jonge alleenstaande vluchtelingen – zowel voor als na hun 18^e – geld naar familie in het land van herkomst. Dit heeft voor hen prioriteit: ze eten nog liever een paar weken brood met pindakaas dan dat ze geen geld kunnen sturen naar familie. Vaak zijn deze jongeren als oudste zonen als eerst gevlucht en voelen zij de plicht om hun familie financieel te onderhouden. Door lage inkomsten – ook door de lage bijstandsnorm voor jongeren – en relatief hoge uitgaven hebben zij geen buffer en kunnen ze niet of weinig sparen. Hierdoor zijn ze minder in staat om te anticiperen op (on)voorzien gebeurtenissen, zoals het betalen van de vliegtickets voor hun ouders als de gezinshereniging is geregeld. Kleine boetes kunnen zodoende oplopen tot grote betalingsachterstanden. En een onderbreking in inkomsten bijvoorbeeld omdat ze moeten wachten tot een toeslag wordt uitbetaald, is lastig op te vangen. Dit kan snel leiden tot financiële problemen.

Voorbeelden om het gemeentelijk beleid in te richten om jonge alleenstaande vluchtelingen meer financiële ruimte te geven:

- Het inrichtingskrediet als gift en niet als een lening.
- Een noodfonds waardoor zaken eerder financieel worden opgepakt als er dingen mis gaan.
- Huurtoeslag vergoeden voor jonge alleenstaande vluchtelingen onder de 23 jaar die zelfstandig wonen, maar geen recht hebben op huurtoeslag.
- Voor jonge alleenstaande vluchtelingen die in de schuldhulpverlening terechtkomen: neem het geld dat ze naar familie sturen op als vasten lasten-post waardoor ze soms eerder meewerken aan de schuldhulpverlening.
- Eerste twee maanden huur: is dat in de gemeente een lening of een gift? Volgens sommige geraadpleegde experts is een lening beter omdat jonge vluchtelingen zo leren om een lening terug te betalen. Voorwaarde is wel dat er coulant wordt omgegaan met de terugbetalingen.

Overige tips:

- Voer met jongeren het gesprek hoe zij én voor zichzelf kunnen zorgen én hun familie geld kunnen sturen zodat ze geen schulden maken.
- Financiële problemen kunnen een katalysator zijn voor problemen op andere leefgebieden, zoals schooluitval of het naar de oppervlakte komen van sluimerende trauma's. Het is dan zinvoller om eerst te interveniëren opdat de stress en eventuele schulden worden aangepakt, dan het verwerken van het trauma.

Competentie: Geldzaken organiseren

Amv's die 18 jaar worden, hebben (meer) begeleiding nodig om hun geldzaken te organiseren waarbij er aandacht is voor alle leefgebieden. Op dit moment hebben ze vaak te weinig tijd om aan het Nederlandse financiële systeem te wennen en voor hen nieuwe concepten als 'sparen' en 'zorgverzekering betalen' eigen te maken.

Veel Nederlandse jongeren die 18 jaar worden, krijgen hulp van ouders of verzorgers om hun financiële zaken te organiseren. Volgens de Nederlandse wet hebben ouders een zogenoemde onderhoudsplicht tot hun kind 21 jaar wordt. Ook kinderen die in een pleeggezin leven, kunnen tot hun 21^e jaar gebruikmaken van verlengde zorg. Deze verlengde pleegzorg is van kracht gegaan in 2018 zodat pleegjongeren meer tijd hebben om zelfstandig te worden en bijvoorbeeld hulp te krijgen met het organiseren van hun geldzaken. Een dergelijke regeling is er niet voor amv's als zij 18 jaar worden.

Gezien de meeste amv's 16 of 17 jaar zijn als ze in Nederland aankomen, hebben ze relatief weinig tijd gehad om aan het financiële systeem te wennen terwijl er op hun 18^e jaar veel verandert. Ze ontvangen bijvoorbeeld geen wekelijks leefgeld meer, maar maandelijks inkomsten uit verschillende bronnen. De meeste jongeren die in Nederland zijn geboren en/of getogen, wennen er langzaam aan om hun geldzaken te organiseren, onder andere door het krijgen van zakgeld. Amv's zijn echter niet opgegroeid in Nederland. Het kost tijd om concepten als 'sparen' en 'betalen voor je zorgverzekering terwijl je niet ziek bent' eigen te maken. Voormalig amv's stellen dat het van wezenlijk belang is om het 'hoe' en 'waarom' uit te leggen: waarom betaal je boetes? Hoe werkt dat? En waarom betaal je een zorgverzekering? Zo zijn er jongeren die hun zorgverzekering niet willen betalen omdat ze niet ziek zijn en bijvoorbeeld nieuwe kleding belangrijker vinden. Dat ons zorgverzekeringssysteem niet zo werkt, kost tijd om te begrijpen (SAMAH, 2020).

Tips:

- Gebruik een checklist of een toekomstplan om te achterhalen welke ondersteuning jonge alleenstaande vluchtelingen nodig hebben op verschillende leefgebieden, waar 'geld' een van is. Met een toekomstplan kan een warme overdracht worden gerealiseerd tussen de woonvoorziening en gemeente als een jongere 18 jaar wordt. Mogelijk kan het toekomstplan worden geïntegreerd in het Plan Inburgering en Participatie (PIP), dat onderdeel wordt van het nieuwe inburgeringsstelsel. Controleer wel bij de jongere of de inhoud van het toekomstplan nog klopt wanneer hij of zij wordt overgedragen aan de gemeente. In korte tijd kan er veel in het leven van jongeren veranderen.
- Bied begeleiding aan door professionals die bekend zijn met en bij de amv-doelgroep. Behoud deze samenstelling van professionals ook wanneer de jongeren 18 jaar worden. Bouw de begeleiding gedurende een paar jaar langzaam af zodat de overgang naar zelfstandigheid soepel verloopt.
- Organiseer een inloopspreekuur waar jonge alleenstaande vluchtelingen vanaf 18 jaar terecht kunnen met vragen. Idealiter zijn hier professionals aanwezig die jongeren nog kennen uit een woonvoorziening waar ze voor hun 18^e jaar woonden.

Competentie: Verantwoord besteden

Stress, wantrouwen in de overheid en hun jonge leeftijd maken dat jonge alleenstaande vluchtelingen soms moeite hebben om verantwoord te besteden. Een deel van hen redt zich wel met goede begeleiding, mits er geen problemen ontstaan op andere leefgebieden.

Stress en soms ook wantrouwen in de overheid maken dat het voor een deel van de jonge alleenstaande vluchtelingen lastig is om verantwoorde keuzes te maken ten aanzien van hun financiën. Wanneer er problemen zijn op andere leefgebieden door bijvoorbeeld de psychische druk als gevolg van het regelen van de gezinshereniging, onverwachte kosten die gemaakt moeten worden of problemen op school, ontstaan er vaak ook problemen op financieel gebied. Ook het verschillende beleid in gemeenten kan tot verwarring en wantrouwen leiden.

Wanneer je onder enorme stress staat, is het lastiger om je leven te organiseren en om te kunnen gaan met verleidingen of tegenslagen op financieel gebied. Een manier om met deze stress om te gaan, is post of e-mails niet te openen en weg te gooien, wat uiteindelijk de financiële problemen groter kan maken.

Tips:

- Durf als hulpverlener meer regie te leggen bij voormalig amv's, vaak blijken ze dan meer te kunnen dan wordt gedacht. En door het maken van fouten – die met hulp van een begeleider verholpen kunnen worden – wordt juist het meeste geleerd. Meer regie krijgen, betekent ook dat jongeren bepalen waar hun financiële prioriteiten liggen.
- Begin niet te vroeg met de kennisontwikkeling over het Nederlandse (financiële) systeem en het aanleren van vaardigheden.

Basisvaardigheid: Hulp inschakelen en netwerk raadplegen

Jonge alleenstaande vluchtelingen hebben geen ouders om (financieel) op terug te vallen. Omdat ze nieuw zijn in Nederland beschikken ze over een beperkt sociaal netwerk dat bovendien voornamelijk uit leeftijdsgenoten bestaat.

Net zoals volwassen statushouders zoeken jonge alleenstaande vluchtelingen als eerste hulp binnen hun netwerk. Soms wordt hierdoor verkeerde informatie gegeven of komt een hulpvraag (te) laat bij een formele instantie terecht waardoor financiële problemen niet tijdig worden gesignaleerd. Wanneer er geldproblemen zijn dan wordt vaak van leeftijdsgenoten geleend, vaak jongeren die ook weinig financiële middelen hebben. Wanneer jonge alleenstaande vluchtelingen gedurende een langere periode vaste begeleiders hebben, zoeken deze jongeren eerder bij hen hulp.

Tips:

- Zet ervaringsdeskundigen in. Zij weten wat nodig is om cultuurverschillen te overbruggen en hoe het is om een nieuw leven in Nederland op te bouwen. Bovendien kunnen zij een brugfunctie vervullen tussen de jongeren, de instanties en de gemeente.
- Zorg dat er een vast contactpersoon is die laagdrempelig te bereiken is voor voormalig amv's en die een vertrouwensband met de jongeren kan opbouwen. Idealiter is er één aanspreekpunt voor meerdere jaren die ook andere personen of organisaties kan inzetten wanneer het fout dreigt te gaan.

Overige basisvaardigheden

Een cursus 'omgaan met geld' is niet genoeg. Sommige amv's missen bepaalde basisvaardigheden vanwege een achterstand in basisonderwijs. Digitale vaardigheden lijken de meeste jongeren snel onder de knie te hebben.

Naast hulp inschakelen en het netwerk raadplegen, zijn ook digitale vaardigheden evenals rekenen, lezen en schrijven belangrijke basisvaardigheden van financiële zelfredzaamheid. In verschillende onderzoeken komt naar voren dat met name jonge Eritrese statushouders moeite hebben met deze basisvaardigheden evenals met de beheersing van de Nederlandse taal die je daarbij nodig hebt. Gezien de jonge leeftijd waarop amv's zijn gevlucht en het gegeven dat hun opleiding tijdens hun vluchtreis stilstond, hebben veel amv's – niet alleen Eritrese – volgens experts vaak een achterstand in basisvaardigheden die hun financiële zelfredzaamheid vermindert. Uit de interviews met geraadpleegde professionals en experts blijkt dat de meeste (voormalig) amv's de digitale vaardigheden snel onder de knie hebben.

Tips:

- Het is niet voldoende om (voormalig) amv's een cursus 'omgaan met geld' aan te bieden. Oefenen in de praktijk, leren door fouten te maken én kennis aanbieden wanneer het relevant is, zijn belangrijk.
- Zet eerst in op veerkracht en motivatie en daarna pas op vaardigheden. Er is namelijk in korte tijd enorm veel veranderd in het leven van deze jongeren, dus is het van belang om het leven eerst weer in balans te krijgen. Motiveren, goed gedrag volhouden en stilstaan bij behaalde successen zijn hierbij belangrijke elementen.
- Werk samen met professionals en organisaties die kennis hebben van deze jongeren. Ook ervaringsdeskundige voormalig amv's een voorlichtende rol spelen ten behoeve van het ontwikkelen van lokaal beleid en de uitvoering ervan.

Introductie

Voor jongeren verandert er veel in de adolescentiefase tussen 16 en 27 jaar. De meeste van hen worden in de loop der jaren financieel zelfstandig, hetzij met vallen en opstaan. Maar dat is niet voor iedereen vanzelfsprekend. In dit rapport vragen we aandacht voor de financiële zelfredzaamheid van alleenstaande minderjarige vluchtelingen in de overgang van 18- naar 18+. Wanneer zij 18 jaar worden, moeten ze zelfstandig wonen, hun inkomsten en uitgaven beheren en beslissingen zelf nemen. Terwijl ze geen ouders en sociaal netwerk hebben en vaak pas kort in Nederland zijn. Een groot deel van deze jongeren is er nog niet klaar voor om in de complexe Nederlandse samenleving zelfredzaam te zijn (Fackeldey, 2016). Deze verkenning van Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) biedt inzicht in de leefsituatie van jonge alleenstaande vluchtelingen, welke factoren hun financiële zelfredzaamheid belemmeren én welke mogelijkheden er zijn om hun financiële zelfredzaamheid te bevorderen. We hopen hiermee primair gemeenten aanknopingspunten te bieden om het beleid en de uitvoering ervan beter in te richten zodat de overgang van 18- naar 18+ voor deze jongeren soepeler verloopt.

Aantallen

In 2019 hebben 1.045 alleenstaande minderjarige vreemdelingen een aanvraag ingediend voor toelating als vluchteling in Nederland. Dit aantal is een stuk lager dan een aantal jaren ervoor; in 2015 ging het om 3.860 alleenstaande minderjarigen. De meeste van deze jongeren zijn 16 of 17 jaar als ze asiel aanvragen in Nederland. Het merendeel is jongen (95 procent in 2019), slechts 5 procent van de aanvragen werd gedaan door alleenstaande minderjarige meiden (CBS, 2020).

Volgens het meest recente jaarverslag van Nidos (2020) zijn er eind 2019 3.894 alleenstaande minderjarige vluchtelingen geregistreerd bij het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA), Nidos of elders. Deze groep telt 89 nationaliteiten, waarvan de drie meest voorkomende Eritrea (790), Syrië (646) en Somalië (367) zijn. Ook hier vormt de groep 16 tot 18 jaar de grootste groep met 60 procent. Dit houdt in dat de grootste groep jongeren slechts een korte tijd in Nederland is voordat ze 18 jaar worden en geacht worden om op eigen benen te staan en dus ook financieel zelfredzaam te zijn.

Wat is financiële zelfredzaamheid?

Iemand wordt financieel zelfredzaam genoemd wanneer deze persoon goed doordachte beslissingen kan nemen, waarbij de financiën in balans zijn. Zowel op korte als op lange termijn. Dat betekent ook dat je weet wanneer je hulp moet inschakelen als het zelfstandig niet lukt (Nibud, 2012; Van der Werf et al., 2016).

Financiële zelfredzaamheid staat los van de hoogte van het inkomen. Het gaat erom dat de financiën, dus de inkomsten en uitgaven, in balans zijn (Cornielje & Van der Steijle, 2020). Het Nibud (2018; in Avrić et al., 2019) onderscheidt vier competenties waarover iemand zou moeten beschikken om financieel zelfredzaam te zijn:

1. Voldoende inkomsten kunnen verwerven om van te leven.
2. Geldzaken organiseren: iemand is in staat om betalingen veilig en adequaat uit te voeren, de administratie op orde te brengen en te houden, en inkomsten en uitgaven in kaart te brengen en te monitoren.

3. Verantwoord besteden: iemand is in staat verantwoorde keuzes te maken ten aanzien van zijn of haar financiën, kan zich opstellen als een kritische consument en financiële tekorten signaleren en aanpakken.
4. Voorbereid zijn op (on)voorzien gebeurtenissen: iemand is in staat rekening te houden met toekomstige wensen of gebeurtenissen, te anticiperen op ongeplande omstandigheden en bewust financiële producten te kiezen.

Om financieel zelfredzaam te zijn, moet je ook over de volgende vier basisvaardigheden beschikken (Cornielje & Van der Steijle, 2020):

1. Rekenvaardigheden
2. Lees- en schrijfvaardigheden
3. Digitale vaardigheden
4. Hulp inschakelen en het netwerk raadplegen als dat nodig is

In deze publicatie wordt waar mogelijk gerefereerd aan deze competenties en basisvaardigheden. In de samenvatting, die aan het begin van dit rapport is te lezen, zijn deze als kapstok gebruikt om de belangrijkste bevindingen en tips te structureren.

Beleid gemeenten

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de ondersteuning van jongeren op het gebied van jeugdzorg, maatschappelijke ondersteuning en arbeidsparticipatie. Als de nieuwe inburgeringswet ingaat op 1 januari 2022, krijgen zij ook de verantwoordelijkheid van de inburgering van statushouders erbij en moeten zij inburgeringsplichtige volwassen statushouders verplicht financieel ontzorgen. De gemeentelijke invulling van het ontzorgen, wat gemeenten binnen bepaalde kaders vrij mogen invullen, biedt kansen om het beleid en de uitvoering ervan voor (voormalig) alleenstaande minderjarige vluchtelingen met samenwerkingsorganisaties beter in te richten. Op dit moment verschilt per gemeente het beleid en de uitvoering ervan, waaronder de begeleiding die alleenstaande vluchtelingen krijgen als ze 18 jaar worden. Verschillende gemeenten en

maatschappelijke organisaties die deze jongeren begeleiden, geven desgevraagd aan dat zij ermee worstelen hoe ze beleid en uitvoering beter op elkaar kunnen laten aansluiten. Ook geven gemeenten aan behoefte te hebben aan actuele kennis over hoe de financiële zelfredzaamheid van deze specifieke doelgroep kan worden vergroot en hoe zij daarin kunnen ondersteunen. Daarnaast zijn ze op zoek naar inspirerende en goede voorbeelden uit de praktijk.

Onderzoeksvraag

Op basis van de hierboven beschreven aandachtspunten, komen we tot de volgende onderzoeksvraag:

Hoe kan de gemeente ondersteuning bieden aan jonge alleenstaande vluchtelingen om de financiële zelfredzaamheid in de overgang naar volwassenheid te bevorderen?

De volgende deelvragen helpen om de onderzoeksvraag te beantwoorden:

- Wat is bekend uit de (internationale) literatuur hoe de financiële zelfredzaamheid van jonge alleenstaande statushouders kan worden vergroot?
- Welke factoren belemmeren de financiële zelfredzaamheid van (voormalig) amv's?
- Welke voorbeelden zijn er al in gemeenten en wat kunnen we daarvan leren?
- Hoe kunnen beleid en uitvoering van gemeenten beter aansluiten op de specifieke problemen en behoefte van deze doelgroep zowel nu als na invoering van het nieuwe inburgeringsstelsel?

Onderzoeksmethode

Deze handreiking is gebaseerd op de volgende activiteiten die KIS in 2020 heeft uitgevoerd:

- Literatuurstudie van nationale en buitenlandse bronnen.
- Een expertmeeting, georganiseerd in samenwerking met SAMAH op 6 oktober 2020. Bij

de expertmeeting was een mix van 12 experts aanwezig: beleidsmakers en uitvoerders van gemeenten, professionals werkzaam bij jeugdinstituten, Pharos, Nidos en VNG (zie bijlage voor het overzicht van de deelnemers).

- 15 interviews met professionals. Zij zijn werkzaam bij gemeenten (beleid en uitvoering), opvanglocaties van amv's, organisaties die begeleiding bieden aan ex-amv's en organisaties die projecten hebben opgezet die zich richten op specifiek amv's of op financiële zelfredzaamheid (zie bijlage voor het overzicht van de mensen waarmee we spraken).

Leeswijzer

In deze publicatie staan we eerst kort stil bij de wetgeving die van toepassing is op de situatie van jonge alleenstaande vluchtelingen. Daarna bekijken we hun leefsituatie, zowel voor als na hun 18^e jaar. Daarna zoomen we in op de factoren die de financiële zelfredzaamheid belemmeren. Het laatste hoofdstuk besteden we aan hoe deze belemmeringen weggenomen kunnen worden en wat daarbij het beste werkt. Voorin dit rapport hebben we de samenvatting toegevoegd.

Welke wetten zijn van toepassing?

Wanneer amv-jongeren 18 jaar worden, belanden ze van de 'pedagogische en beschermende' omgeving van school en de instanties van de jeugdwet in de vraaggerichte Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) of de meer eisen stellende Participatiewet (VNG & NJi, 2016). De verantwoordelijkheid ligt dan niet langer bij de rijksoverheid, maar bij de gemeente. We behandelen hier kort welke wetgeving van invloed is op de situatie van amv's in de overgang van 18- naar 18+.

Jeugdwet

Alle jongeren tot 18 jaar vallen sinds 1 januari 2015 onder de Jeugdwet, waaronder ook amv's. Minderjarige alleenstaande vluchtelingen hebben hierdoor dezelfde rechten als andere minderjarigen in Nederland hebben. De gemeente is verantwoordelijk voor het verstrekken van voorzieningen in het kader van de Jeugdwet aan alle kinderen en jongeren tot 18 jaar die in de gemeente verblijven (VNG & NJi, 2016). Dat betekent dat gemeenten onder andere jeugdhulp van goede kwaliteit moeten bieden, voorzieningen op het gebied van jeugdhulp verzorgen, jeugdbeschermingsmaatregelen organiseren, samenwerken met sectoren zoals zorg, onderwijs, politie en justitie en dat zij vertrouwenspersonen en (pleeg)ouders voor de jongeren hebben (Rijksoverheid, z.j.). Voor amv's met een verblijfsstatus die onder verantwoordelijkheid van Nidos vallen en niet in een COA-voorziening verblijven, zijn gemeenten verantwoordelijk voor het realiseren van alle jeugdhulp. Ten aanzien van amv's die in een COA-locatie verblijven, verzorgt het COA namens de gemeenten de inkoop van jeugdhulp (VNG & Platform Opnieuw Thuis, 2016).

Wmo

De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) helpt mensen om zo lang mogelijk thuis te blijven wonen met de juiste ondersteuning. Wanneer amv-jongeren 18 jaar worden kunnen ze op grond van deze wet extra hulp in de vorm van individuele ondersteuning, begeleiding of dagbesteding krijgen (VNG & NJi, 2016). Ook hebben veel gemeenten binnen de Wmo specifiek jongvolwassenen beleid, vaak van 18 tot 23 jaar. Ondersteuningsaanbod voor statushouders, waaronder voormalig amv's, zou hier integraal onderdeel van uit moeten maken (VNG & Nidos, 2017). In sommige gemeenten bieden organisaties die de jongeren al kennen vanuit de Nidos-opvang, deze vervolfbegeleiding aan. Wanneer een meerderjarige alleenstaande vluchteling inburgeringsplichtig is, kan hij of zij vanaf 2022 maatschappelijke ondersteuning krijgen vanuit de nieuwe Wet inburgering.

Participatiewet

Wanneer amv-jongeren 18 jaar worden en geen recht op studiefinanciering hebben, krijgen zij vaak een deel van hun inkomsten uit de bijstand. Binnen de Participatiewet zijn diverse mogelijkheden om maatwerk te bieden in de financiële ondersteuning van jongeren bij het toekennen van een bijstandsuitkering (Van Middelkoop, Van Wietmarschen, Hilverdink & Vianen, 2017). Zo keren sommige gemeenten een jongerentoeslag uit via de bijzondere bijstand. Dit is een aanvulling op de bijstandsuitkering, die voor jongeren van 18, 19 en 20 jaar lager is dan voor mensen die 21 jaar of ouder zijn (Rijksoverheid, z.d.). Bijzondere bijstand kan verleend worden onder twee voorwaarden: als de ouders niet in staat zijn om bij te dragen aan het levensonderhoud en wanneer door het ontbreken van de ouderlijke steun niet van de jongere verwacht kan worden in zijn of haar onderhoudsrecht te voorzien (Cornielje & Van der Steijle, 2020).

Inburgeringswet

De nieuwe inburgeringswet treedt naar verwachting 1 januari 2022 in werking. Vanaf dat moment zijn gemeenten verantwoordelijk voor de inburgering van statushouders, waar dit voorheen de inburgeraar zelf was. Op dit moment en ook in het nieuwe inburgeringsstelsel is een deel van de amv's niet inburgeringsplichtig wanneer zij 18 jaar worden. Dit komt omdat ze op de ISK de taal al hebben geleerd, over een startkwalificatie beschikken of een opleiding volgen om deze te behalen. Wanneer een jongere geen opleiding volgt of niet beschikt over een startkwalificatie, is de jongere dus wél inburgeringsplichtig en heeft hij of zij op dit moment recht op maatschappelijke begeleiding vanuit de gemeente (VNG & Nidos, 2017). In het nieuwe inburgeringsstelsel zal voor deze inburgeringsplichtige voormalig amv's gelden dat ze, als ze bijstandsafhankelijk zijn, net zoals andere statushouders zes maanden financieel ontzorgd worden. Het beheer van inkomsten en uitgaven wordt daarbij geheel of gedeeltelijk uit handen genomen (Cornielje & Van der Steijle, 2020). Het financieel ontzorgen wordt uitgevoerd door de gemeente en bestaat uit het vanuit de bijstandsuitkering betalen van de huur, de rekeningen voor gas, water en stroom en de zorgverzekering. Het ontzorgen duurt zes maanden. Daarnaast hebben gemeenten een rol bij de begeleiding naar financiële zelfredzaamheid. Hierbij zijn gemeenten vrij om zelf in te richten hoe en gedurende welke periode zij dit vormgeven.

Meer weten over (het toepassen van) wetgeving?

- [Handreiking Financieel ontzorgen en financiële zelfredzaamheid van Divosa \(2020\)](#)
- [Handreiking Van 18-min naar 18-plus van VNG en Nji \(2016\)](#)
- [Handreiking voor gemeenten: Samenwerking aan de toekomst van jongeren: 16-27 jaar van Aanpak 16-27 \(2017\)](#)

De leefsituatie van jonge alleenstaande vluchtelingen in Nederland

Bij aankomst in Nederland wacht minderjarige alleenstaande vluchtelingen een verwarrende periode. Veel dingen zijn anders dan zij gewend waren in het land van herkomst: van klimaat tot eten, van taal tot leefomgeving en onderwijs (Uzozie & Verkade, 2016). Wanneer ze 18 jaar worden, verandert er bovendien weer veel op verschillende leefgebieden. In dit hoofdstuk beschrijven we daarom hoe de leefsituatie van deze jongeren eruitziet, eerst voor hun 18e jaar, vervolgens vanaf hun 18e jaar.

Jongeren tot 18 jaar

Woonsituatie

Voogdijinstelling Nidos en het COA zijn samen verantwoordelijk voor de opvang van alleenstaande minderjarige vluchtelingen, zowel met als zonder verblijfsvergunning. Amv's worden in Nederland opgevangen op verschillende locaties: opvanggezinnen (35%), kleinschalige opvanglocaties (12%) of in een beschermde opvang (5%) nadat ze zijn aangemeld en geregistreerd bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) in Ter Apel.

- **Opvanggezin:** Amv's die jonger zijn dan 15 jaar worden bijna altijd opgevangen in een opvanggezin, waarbij een jeugdbeschermer van Nidos begeleiding biedt aan zowel de jongere als het gezin (Juffer, 2017).
- **Kleinschalige opvang:** Amv's tussen de 15 en 18 jaar met een verblijfsvergunning worden opgevangen op kleinschalige opvangplekken, door Nidos uitbesteed aan plaatselijke jeugdzorginstellingen. Er zijn twee verschillende vormen: kleinschalige woongroepen (KWG's) en kleinschalige wooneenheden (KWE's).
- Op een **KWG** wonen maximaal 12 jongeren en deze is bestemd voor hen die nog onvoldoende zelfstandig en weerbaar zijn. Hier zijn 24 uur per dag mentoren aanwezig die hen helpen bij

alledaagse zaken zoals op tijd opstaan om naar school te gaan, koken en boodschappen doen.

- Op een **KWE** wonen ongeveer 4 jongeren, die wat zelfstandiger zijn dan de jongeren op een KWG. Bij de KWE-groep is er een mentor voor 28,5 uur per week aanwezig die de jongeren begeleidt en helpt met dingen die ze nog moet leren, zoals bijvoorbeeld omgaan met geld en het nakomen van afspraken.
- **Kleinschalige woonvoorziening:** Jongeren zonder verblijfsvergunning en ouder dan 13 jaar worden geplaatst in een kleinschalige woonvoorziening (kwv) van het COA.
- **Beschermde opvang:** Jongeren die slachtoffer zijn van mensenhandel, eerwraak of kinderbruiden worden opgevangen in de beschermde opvang (Nidos, z.d.).

Begeleiding

Elke amv krijgt een voogd van Nidos aangewezen die begeleiding biedt bij de asielpcedure en met regelmaat contact heeft met de amv. Een amv ziet de voogd ongeveer één keer per maand. De dagelijkse praktische en pedagogische ondersteuning krijgen amv's van mentoren op de locatie waar ze dan verblijven (Pharos, 2019). Soms worden zij ook wel woonbegeleider, jongerencoach of begeleider genoemd. Door deze begeleider worden ze binnen het half jaar voordat ze 18 jaar zijn, voorbereid zijn voorbereid op de overgang naar een (meer) zelfstandig leven waarbij de jongere ook kennismaakt met de begeleidingsorganisatie(s) na hun 18^e. De meeste amv's zijn bij aankomst in Nederland 16 of 17 jaar oud en hebben maar korte tijd gebruik kunnen maken van de beschikbare begeleiding, voordat die begeleiding met 18 jaar wegvalt (Wade 2010, in: Smit, 2019).

Onderwijs

Alle amv's, ongeacht hun verblijfsstatus, hebben recht op onderwijs in Nederland. Ze volgen net als

andere minderjarige nieuwkomers voortgezet onderwijs in de Internationale Schakelklas (ISK). Dit zijn klassen, afdelingen en scholen verspreid over het land waar vooral de Nederlandse taal wordt geleerd. Een leerling mag maximaal twee jaar onderwijs volgen in een ISK, daarna gaan leerlingen naar het reguliere onderwijs (VNG & Platform Opnieuw Thuis, 2016). De meeste jongeren noemen school en contact met anderen een houvast in de eerste periode in Nederland (Uzozie & Verkade, 2016). Ook ander onderzoek bevestigt dat door onderwijs amv's een normaal leven ervaren en door verbondenheid en veiligheid op school minder last hebben van post-traumatische klachten als depressie en angst (Fazel, Reed, Panter-Brick & Stein, 2011).

De ISK kent geen vast programma, maar bestaat vaak voor 80 procent uit taalonderwijs waarbij in het tweede jaar specifiek aandacht is voor uitstroom naar het reguliere onderwijs (VNG & NJi, 2016). Uit telefonische navraag bij LOWAN (Landelijke Onderwijs Werkgroep voor Asielzoekers en Nieuwkomers) blijkt dat onderwerpen als 'omgaan met geld' en 'schulden' niet standaard onderdeel zijn van het curriculum, ISK's zijn vrij om hun lessen naar eigen inzicht in te richten afhankelijk van de leerroute die de leerling volgt. Wel besteden de meeste ISK's er aandacht aan tijdens vakken als burgerschap, kennismaking met de maatschappij of rekenen en wiskunde. Sommige ISK's maken daarbij gebruik van materialen van het NIBUD (persoonlijke communicatie, 26 november 2020).

Financiële positie

Een alleenstaande vluchteling ontvangt tot zijn of haar 18^e jaar een wekelijkse financiële bijdrage van het Nidos, ook wel 'leefgeld' genoemd (zie kader). Deze wordt elke dinsdag uitbetaald waarbij de hoogte van het bedrag afhankelijk is van het type locatie waar de jongere woont. Naast de toeslagen uit leefgeld, krijgen amv-jongeren van Nidos 150 euro in drie jaar voor de aanschaf en eventueel onderhoud van een fiets.

Ook hebben de meeste jongeren een bijbaan, zodat ze wat meer geld hebben om bijvoorbeeld hun telefoonrekening mee te betalen en geld te sturen naar familie in het land van herkomst (SAMAH, 2020). Hoe vaak een amv-jongere leefgeld krijgt uitbetaald

en in hoeverre het iemand lukt om te sparen, verschilt per jongere, zo legt het groepshoofd van een kleinschalige woongroep van Sterk Huis uit:

'De ene jongere krijgt elke week geld, de andere twee wekelijks. Op een KWG krijgen amv's ongeveer 60 euro leefgeld vanuit Nidos waarvan wij voor hen 15 euro apart zetten om te sparen. Op de KWE-locaties [waar jongeren worden geplaatst die zelfredzamer zijn, red.] krijgen ze het totale bedrag en moeten ze het geld zelfstandig sparen. Op een KWG word je meer als kind behandeld en wordt er dus voor je gespaard. Maar we proberen wel maatwerk te bieden. Als een 15-jarige zelfstandig kan sparen, waarom niet?'

Hoeveel leefgeld ontvangt een alleenstaande minderjarige vluchteling?

Leefgeld is een onkostenvergoeding, geen salaris of inkomen. Het bedrag is gebaseerd op richtlijnen van het Nibud en wordt ieder jaar iets aangepast. De hoogte hangt af van de locatie waar de jongere woont. Bij verblijf in een kleinschalige woongroep (KWG) is de wekelijkse bijdrage bestemd voor zakgeld en voor de kosten van kleding, schoenen, toiletartikelen, kapper en dergelijke. De toelage bedraagt vanaf 1 januari 2020 € 2,35 per dag, oftewel € 16,45 per week. Daarnaast ontvangt de jeugdinstantie, de contractpartner van Nidos, per jongere per dag € 6,89 vanaf 1 januari 2020 boodschappengeld voor dagelijks onderhoud. Woont een jongere op een kleinschalige wooneenheid (KWE) dan is het geld bestemd voor zakgeld en voor de kosten van voeding, kleding, schoenen, toiletartikelen, kapper en dergelijke. De toelage bedraagt vanaf 1 januari 2020 € 9,08 (inclusief persoonlijke verzorging) per dag, € 63,56 per week, dit is inclusief eetgeld (persoonlijke communicatie met een accountmedewerker van Nidos, 6 november 2020).

Invloed familie en gezinshereniging

Ondanks de fysieke afwezigheid van hun ouders, ervaren amv's die contact hebben met hun familie daaraan meestal een hoge mate van steun. Tegelijkertijd zijn er soms hoge verwachtingen van familieleden: dat ze hen financieel ondersteunen, zelf snel succesvol zijn en de gezinshereniging bewerkstelligen (Pharos, 2019). Sommige jongeren ervaren grote druk door de financiële ondersteuning aan achtergebleven familieleden (Luster, Qin, Bates, Rana, & Lee, 2010). Zo verwacht familie van Eritrese amv's over het algemeen dat er geld wordt gestuurd naar Eritrea. Ook betalen ze bijvoorbeeld de vliegtickets van familieleden als die kunnen overkomen naar Nederland. Vaak vinden jongeren het moeilijk om uit te leggen dat ze over weinig geld beschikken. Als zij hun familieleden niet kunnen helpen, kan dit leiden tot schaamte en zelfs wanhoop (Ferrier et al., 2017).

Maak kennis met Haben en Hermon

Haben en Hermon zijn Eritrese jongeren van 18 jaar die beide zonder ouders naar Nederland zijn gevlucht. Deze jonge vluchtelingen zijn geen echt bestaande personen, maar zijn zogenaemde persona's: een verhaal gebaseerd op echte levensverhalen. Deze verhalen zijn door Eritrese jongeren ontwikkeld, met begeleiding van Movisie en YOIN, een organisatie die alleenstaande jonge vluchtelingen opvangt en begeleidt. Het doel van de persona's is dat gemeenten en andere organisaties begrijpen wat jongeren bezighoudt zodat ze hen beter kunnen ondersteunen.

Bekijk de [persona Haben](#) en de [persona Hermon](#).

Tot drie maanden na het ontvangen van een asielvergunning voor bepaalde tijd kan een amv een aanvraag gezinshereniging voor zijn of haar ouders indienen. Voorwaarde is dat hij of zij op dat moment nog niet de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt. Andere gezinsleden, zoals broers en zussen, moeten een reguliere vergunning aanvragen (VNG & NJi, 2016). De voogdij, en daarmee de begeleiding van het NIDOS, stopt zodra de ouders van de alleenstaande minderjarige vluchteling arriveren in Nederland (De Wit & Van den Broek, 2019).

Jongeren vanaf 18 jaar

Woonsituatie

Voordat de jongere 18 jaar wordt, zoekt Nidos samen met hem of haar naar een nieuwe woonruimte, afhankelijk van de mogelijkheden die beschikbaar zijn. Denk aan particuliere kamerverhuur, studenten- of jongerenhuisvesting, sociale huurwoning of -kamer via woningcorporaties, via speciale woonprojecten (VNG & Nidos, 2017). In de praktijk zal het niet altijd mogelijk zijn om precies op de 18^e verjaardag de vervolghuisvesting beschikbaar te hebben. Zeker als er een tekort aan woningen zijn. In zo'n situatie dreigt de jongere op straat te komen staan, een situatie die niemand wil. Vaak wordt dit opgelost door de huidige opvang en begeleiding met een korte periode te verlengen, in overeenstemming met Nidos en de jeugdzorgaanbieder en (idealiter) met afspraken over financiering door de gemeente (VNG & Nidos, 2017; Nijborg & Van Gastel, 2018).

Begeleiding

In enkele gevallen is er als een amv 18 jaar wordt nog vanuit Nidos kortdurende voortgezette hulp, eind 2018 ging het om 15 jongeren (Nidos, 2020). In sommige gemeenten bieden mentoren uit de opvangvoorzieningen na de 18^e jaar ook ambulante begeleiding aan. In een enkele gemeente wordt er geëxperimenteerd met zelfstandige opvangplekken voor meerdere voormalig amv's, waar begeleiders ambulant aanwezig zijn. Deze begeleiding wordt gekoppeld aan bestaande voorzieningen zoals maatschappelijke begeleiding, Wmo of participatie (VNG & Nidos, 2017). In andere gemeenten worden

professionals of vrijwilligers van VluchtelingenWerk, het sociaal wijkteam en/of jongerenconsulenten van de gemeente ingezet. Zij helpen onder andere bij het vinden en inrichten van een nieuwe woonplek, het aanvragen van studiefinanciering, (eventueel) huurtoeslag en zorgverzekering, kennismaking met contactpersonen bij de gemeenten maar ook met het doen van boodschappen et cetera.

Onderwijs

Over het onderwijsniveau van ex-amv's is in Nederland weinig bekend. Uit onderzoek naar ex-amv's die zeven tot tien jaar in Noorwegen wonen, is gebleken dat zij wat betreft onderwijsniveau en arbeidspositie niet afwijken van andere jongeren met een migratieachtergrond (Eide & Hjern, 2013, in: Pharos, 2019). Hoe dit zit in Nederland, is niet bekend. Enkele geïnterviewde experts stellen dat ze vrezen voor voortijdige schooluitval wanneer er problemen spelen op verschillende leefgebieden. De meeste experts stellen echter, en dit komt ook naar voren in verschillende verkenningen, dat (ex-)amv's een sterke drive hebben om aan hun toekomst te werken en opleidingen te volgen (Uzozie & Verkade, 2016; Ferrier et al., 2017).

Financiële positie

De inkomsten van voormalig amv's bestaat uit studiefinanciering, regulier werk of een bijbaan, een uitkering eventueel aangevuld vanuit de bijzondere bijstand of een combinatie hiervan (VNG & Nidos, 2017). Onafhankelijk van de situatie waar de jongere in terecht komt als hij of zij 18 jaar wordt; het is voor jongeren krap om rond te komen. SAMAH (2020) heeft op basis van de situatie van 40 jonge alleenstaande statushouders uit Lelystad een financieel overzicht gemaakt van vier ex-amv's in verschillende situaties: een eigen woning of gedeeld, studie of uitkering. De meesten krijgen ongeveer € 1.000,- per maand binnen, bijna al dat geld gaat op aan noodzakelijke uitgaven zoals huur, internet, zorgverzekering, eten en drinken en telefoon. Daarnaast wordt ook geld naar ouders in het land van herkomst gestuurd. Als er een crisissituatie is met de familie, kan dit bedrag flink oplopen en sprokkelen jongeren dit bij elkaar door middel van leningen bij vrienden of kennissen of door gokken in het casi-

no (SAMAH, 2020). Veel jongeren, zowel boven als onder de 18 jaar, hebben daarom een bijbaan.

Wanneer een jonge alleenstaande vluchteling 18 jaar wordt, zal er in alle gevallen een overbruggingsperiode zijn waarin de jongere wel al zelfstandig moet wonen, maar nog geen (voldoende) eigen inkomsten heeft (VNG & NJi, 2016). Zelfs als een inkomensvoorziening tijdig wordt aangevraagd, kan het voorkomen dat de eerste betaling later is dan 18^e verjaardag. In sommige gemeenten is het daarom mogelijk om al voor de 18^e verjaardag een uitkeringsaanvraag te doen, waarbij deze op de 18^e verjaardag ook wordt toegekend (VNG & Nidos, 2017). Voor veel jongeren tot 21 jaar is de wettelijke bijstandsnorm namelijk veelal ontoereikend voor de relatief hoge woonlasten en kosten voor levensonderhoud. Vaak wordt dit vanuit de gemeente aangevuld met een 'jongerentoeslag' uit de bijzondere bijstand.

Inspirerend voorbeeld: het WOW-project

Wanneer een jongere in de gemeente Ede niet beschikt over een startkwalificatie of dreigt uit te vallen uit regulier onderwijs, dan kan hij of zij deelnemen aan het Waar Onderwijs Werk (WOW)-project. Ook (voormalig) amv's kunnen hieraan deelnemen. Het WOW-traject is praktijkgericht waarbij onderwijs op maat wordt aangeboden. De jongeren krijgen Nederlandse les, burgerschap en een individueel lesaanbod gericht op de arbeidsmarkt aangeboden. Ook is er persoonlijke trajectbegeleiding.

Factoren die de financiële zelfredzaamheid belemmeren

In dit hoofdstuk verkennen we factoren die volgens de literatuur en geraadpleegde experts en professionals de financiële zelfredzaamheid van (voormalig) amv's belemmeren. Deze belemmeringen zijn ingedeeld in twee niveaus: de (achtergrond)situatie van de jongeren en beleid en de uitvoering hiervan. Onze bevindingen worden geïllustreerd met citaten van geraadpleegde professionals.

Belemmeringen (achtergrond) situatie van (voormalig) amv's

Beperkt sociaal netwerk en geen buffer

Hulp inschakelen en het netwerk hiervoor raadplegen, is een van de basisvaardigheden waar je over moet beschikken om financieel zelfredzaam te zijn (Cornielje & Van der Steijle, 2020). Een gevarieerd sociaal netwerk kan van waarde zijn voor nieuwkomers om een baan te vinden, wat iemand vervolgens meer financieel zelfredzaam maakt (Tinemans, Van Gent, Avrić & De Groot, 2020). Maar dan moet je wel zo'n netwerk hebben. Jonge alleenstaande vluchtelingen wonen in Nederland zonder ouders en familie, en kunnen niet op hen terugvallen voor financiële steun. Verschillende experts geven aan dat het netwerk van deze jongeren bovendien vooral uit leeftijdsgenoten bestaat, meestal ook jonge vluchtelingen. Hulp schakelen ze vaak bij hen in waardoor soms verkeerde informatie wordt gegeven en ze soms (te) laat bij formele instanties terechtkomen. Ook wanneer er geldproblemen zijn, lenen jonge alleenstaande vluchtelingen vaak bij andere jongeren. Maar die hebben meestal ook weinig geld, zo legt een maatschappelijk werker van het ex-AMA Team van VluchtelingenWerk uit:

'Deze doelgroep wordt heel vaak vergeleken met jongeren in de jeugdzorg, wat ik ook wel goed

snap. Maar er is één groot verschil: deze jongeren hebben geen ouders en hun netwerk bestaat volledig uit leeftijdgenoten. Als ze geen geld hebben, dan gaan ze lenen bij vrienden die ook bijna geen geld hebben. Binnen de jeugdzorg zie je ook jongeren met ouders die het niet ruim hebben, ook daar heb je uitzonderingen natuurlijk. Maar het feit dat het netwerk zo bepaald wordt door alleen maar leeftijdsgenoten, dat maakt het extra ingewikkeld.'

Geraadpleegde professionals geven aan dat (voormalig) amv's hierdoor geen buffer hebben en vaak niet of weinig kunnen sparen. Hierdoor zijn ze minder in staat om te anticiperen op onvoorziene gebeurtenissen. Ook is het sturen van geld naar de familie, voor de meeste jongeren eerste prioriteit.

Financiële problemen en schulden

Het inkomen van voormalig amv's in combinatie met de relatief hoge woonlasten en kosten voor levensonderhoud maakt dat deze jongvolwassenen, net als andere jongvolwassenen in een kwetsbare positie, grotere kans lopen in financiële problemen te komen. Zij hebben echter vaak ook nog schulden gemaakt voor de vlucht en zijn vanwege het ontbreken van een buffer en een netwerk om financieel op terug te vallen extra kwetsbaar voor onderbrekingen van inkomsten en onverwachte hoge uitgaven of kosten, zoals familieleden die in het land van herkomst in problemen raken, die gemakkelijk tot schulden leiden (Ferrier et al., 2017). Wanneer de inkomsten lager zijn dan de uitgaven die gedaan worden, zijn deze jongeren niet financieel zelfredzaam. Een maatschappelijk werker van het ex-AMA Team van VluchtelingenWerk merkt op dat veel jongeren het desondanks wel redden, maar dat er ook jongeren zijn die in de schulden terechtkomen:

‘In de regel vind ik dat jongeren het heel goed doen. Dat ze netjes hun rekeningen betalen. Ik zie ook een enorm verantwoordelijkheidsgevoel bij hen en dat ze snel in de stress schieten als ze te laat zijn. Terwijl ik dan soms denk: de wereld vergaat niet als je deze niet meteen betaalt, we vinden wel een oplossing. Maar we hebben zeker ook situaties dat jongeren in de schuldhulpverlening terecht komen. Vaak zijn dat jongeren waarop veel speelt in meerdere leefgebieden, bijvoorbeeld psychische problemen.’

Geraadpleegde professionals geven aan dat jongeren soms creatief omgaan met geldproblemen. Soms slapen ze bij andere jongeren zodat ze geen huur moeten betalen – maar daardoor geen woonadres hebben en er problemen met instanties ontstaan – of gaan ze een paar weken op rantsoen. Alles beter dan de mogelijkheid om de familie niet te kunnen ondersteunen:

‘Jongeren horen vaak dat ze eerst voor zichzelf moeten zorgen en dan pas voor hun familie. Maar jongeren zelf zeggen vaak dat ze het hier relatief goed hebben en het dus niet kunnen maken om niet voor hun familie in het thuisland te zorgen. Desnoods eten jongeren twee weken brood met pindakaas, als ze maar geld op kunnen sturen.’

Maria Verkade, projectleider SAMAH

Met een beperkt netwerk en geen financiële buffer, kunnen schulden snel gemaakt zijn. We spreken van schulden als mensen niet in staat zijn om binnen drie jaar hun verplichte afbetalingen uit te voeren. Het gaat daarbij niet per se om de omvang of aard van de schulden, maar meer om de capaciteit om ze af te lossen (Vijlbrief & Van Mourik, 2020). Schulden kunnen leiden tot meer stress, schaamte en een slechtere gezondheid. En met een slechtere gezondheid is het lastiger om een bijbaan te vinden en/of te behouden. Zo kunnen deze jongeren vast komen te zitten in een vicieuze cirkel (Van Rooijen et al., 2018; Sok et al., 2020). Ook geven geraadpleegde professionals aan dat belangrijke brieven of e-mails soms ongeopend blijven of worden wegge-

goid om er op die manier niet mee te hoeven dealen. Verschillende experts benadrukken bovendien dat financiële problemen een katalysator kunnen zijn voor problemen op andere leefgebieden:

‘We zien dat jongeren traumatische gebeurtenissen hebben meegemaakt maar zich er redelijk prima doorheen slaan zolang ze het perspectief hebben dat hun leven op de rit komt. Maar zodra er financiële problemen komen, dan gaat de stress zich opstapelen en volgt soms uitval op school. Financiële problemen leiden ertoe dat deze jongeren niet meer uit die stress kunnen komen. Het is dan zinvoller om eerst in te zetten op het voorkomen van die stress en schulden dan het verwerken van het trauma.’

Maria Verkade, projectleider SAMAH

Inspirerend voorbeeld: K!X Works

K!X Works begeleidt vluchtelingen, statushouders en andere nieuwkomers vanaf 18 jaar op weg naar een opleiding, stage of baan. Movisie startte dit programma eind 2015 met financiering van het Asiel, Migratie en Integratiefonds (AMIF). Inmiddels hebben 500 deelnemers in 15 gemeenten deelgenomen aan het programma. Sommige van die gemeenten passen de methodiek inmiddels zelfstandig toe. Belangrijk onderdeel van het programma is dat deelnemers een netwerk opbouwen dat zij kunnen benutten voor het vinden van een baan. Daarbij worden ze onder andere geholpen door een coach uit het bedrijfsleven. Ook zijn er trainingen en gastlessen, en bezoeken deelnemers bedrijven in de regio die aansluiten bij hun interesses.

Psychische gezondheid en stress

Alleenstaande minderjarige vluchtelingen hebben een hogere kans op psychische problemen dan vluchtelingen die met hun ouders zijn gevlucht. Ongeveer 60 procent heeft psychische hulp nodig, terwijl maar 10 tot 20 procent dit ontvangt. Daarvoor zijn verschillende redenen: hulp kan bewust vermeden worden door de jongeren omdat het trauma nog niet verwerkt is, onbekendheid met onder andere de ggz-ondersteuning maar ook taboes en de angst voor een stigma kunnen een rol spelen (Pharos, 2019). Ook het organiseren van de gezinshereniging legt, zoals eerder vermeld, psychische druk op deze jongeren. Een begeleider van een jeugdzorginstelling geeft aan dat het vinden van passende hulp voor deze jongeren soms lastig is:

‘Wij verwijzen meestal door naar een huisarts. Vanuit daar wordt een verwijzing gegeven naar een passende instantie. [...] Zo adviseerden we een jongen om naar de huisarts te gaan. Maar hij zei: “Nee, we gaan niet naar de huisarts. Jullie willen altijd maar dat we praten, maar dat ga ik niet meer doen.” [...] Wat wij normaal vinden als het gaat over het praten over trauma’s en gebeurtenissen, zo abnormaal is dat voor hen. Echt passende hulp vinden, is soms moeilijk. Jongeren haken ook sneller af omdat het niet aansluit bij hun behoeften.’

Ambulant begeleider, Sterk Huis

Wanneer jongeren onder enorme stress staan of psychische problemen hebben, komt het zogenoemde doen-vermogen – oftewel: ‘het volhouden, in actie komen of met tegenslag omgaan’ – onder druk te staan. Het doen-vermogen is belangrijk voor de financiële zelfredzaamheid. Door stress wordt het lastiger om met emoties om te gaan en het eigen leven te organiseren, maar ook om in actie te komen en om te kunnen gaan met verleidingen en tegenslagen op financieel gebied (Bovens, Keizer & Tiemeijer, 2017). Stress en psychische problemen kunnen volgens geraadpleegde professionals een oorzaak van psychische problemen zijn. Om stress te vermijden gooien sommige jongeren de post ongeopend in de prullenbak:

‘Dit is een manier van coping die het probleem eigenlijk alleen maar verergerd.’

Maria Verkade, projectleider SAMAH

Wantrouwen in de overheid

Een groot deel van de amv’s komt uit landen met een autoritair regime en/of uit een oorlogssituatie. De angst en het wantrouwen in overheidsinstellingen zit soms diep. Ook tijdens de vluchtreis hebben veel amv’s een wantrouwende houding naar anderen, wat functioneel kan zijn vanwege de risico’s op bedrog, diefstal of geweld (Cornielje & Van der Steijle, 2020). Eenmaal in Nederland is het niet vreemd dat deze jongeren moeite hebben om instellingen en de overheid te vertrouwen. Amv’s weten vaak de eerste periode dat ze in Nederland zijn niet goed wie ze kunnen vertrouwen (Uzozie & Verkade, 2016). Ook het verschillende beleid in gemeenten, kan tot verwarring en wantrouwen leiden: zo verschilt per gemeente de hoogte en terugbetalingsvoorwaarden van bijvoorbeeld het inrichtingskrediet per gemeente (Ferrier et al., 2017). Jongeren die in verschillende gemeenten wonen – en met elkaar bevriend zijn geraakt bijvoorbeeld op het azc of ISK – praten hier natuurlijk met elkaar over. Een gevolg van dit wantrouwen kan zijn dat jongeren al hun geld direct pinnen als het gestort wordt, waarbij er geen rekening wordt gehouden met wat er die maand nog af moet. Bij automatische afschrijvingen kan er zo te weinig geld op de bank staan, waardoor schulden ontstaan (Hamoen & Van Rees, 2019). Ook een begeleider van een jeugdzorginstelling ziet dat bij sommige jongeren gebeuren:

‘Sommige jongeren zijn vanuit hun cultuur ook gewend dat de banken niet te vertrouwen zijn. Wij proberen hen dan mee te geven dat banken in Nederland wel te vertrouwen zijn. Maar dan heb je ook nog het geval dat als ze de banken vertrouwen en zij 18 jaar worden en hun eerste uitkering binnenkrijgen, dit toch meteen pinnen. Zonder na te denken over betalingen.’

Ambulant begeleider, YOIN

Taalbeheersing

Als de Nederlandse taal nog onvoldoende wordt beheerst, is het lastig om brieven, e-mails en berichten van instanties te begrijpen (Hamoen & Van Rees, 2019). Voor voormalig amv's is taalbeheersing essentieel omdat zij zelf zaken omtrent belastingaangifte, zorgtoeslag en DUO moeten regelen. Omdat de meeste teksten in het Nederlands zijn geschreven, is het niet beheersen van de taal een belemmering voor de financiële zelfredzaamheid (Van Rooijen et al., 2018). Uit onderzoek en gesprekken met experts komt met name het lagere taalniveau van Eritreeërs naar voren, enerzijds omdat Tigrinya ver af staat van de Nederlandse taal maar ook omdat zij vaak slechts beperkt onderwijs hebben gevolgd en een deel analfabeet is (Ferrier et al., 2017). Wanneer jongeren bovendien lang op de vlucht zijn geweest, hebben zij die tijd geen onderwijs kunnen volgen.

Inspirerend voorbeeld: Taalboost in samenwerking met Taal en Oriëntatie Vluchtelingen

In dit traject van vier weken wordt er gewerkt aan de mondelinge taalvaardigheid van statushouders onder begeleiding van een individuele coach. Doordat er aandacht wordt besteed aan vakspecifiek taalgebruik, passend bij de werksector, en presentatie- en gespreksvaardigheden, wordt naast taalbeheersing ook het zelfvertrouwen vergroot. Dit kan als stimulans werken voor een werkgever om een statushouder in dienst te nemen (Oostveen, Klaver, Born & Gutierrez, 2019, in: Tinnemans et al., 2020).

Gebrek aan vaardigheden

Om financieel zelfredzaam te zijn, moet een jonge alleenstaande vluchteling over vier basisvaardigheden beschikken: rekenvaardigheden, lees- en schrijfvaardigheden, digitale vaardigheden en hulp kunnen inschakelen evenals het netwerk kunnen raadplegen als dat nodig is (Cornielje & Van der Steijle, 2020). De laatste vaardigheid hebben we besproken aan het begin van dit hoofdstuk. Als het gaat om de andere vaardigheden, dan komt op basis van de interviews het beeld naar voren dat veel voormalig amv's de basisvaardigheden zich relatief snel, mits goed begeleid, aanleren. Als jonge alleenstaande vluchtelingen nog niet lang in Nederland zijn, worden hun lees- en schrijfvaardigheden vanzelfsprekend belemmerd wanneer ze de Nederlandse taal nog niet of slecht begrijpen en spreken. Ook de (duur van de) vluchtreis is van invloed op hun basisvaardigheden, een jonge vluchteling heeft immers een periode geen onderwijs kunnen volgen.

Uit de literatuur komt het beeld naar voren, en dit wordt ook bevestigd door enkele professionals, dat alhoewel bijna alle amv's goed om kunnen gaan met smartphones, sommigen over onvoldoende digitale vaardigheden om hun financiële zaken online te regelen (Sleijpen, Van Es, Te Brake & Mooren, 2017). Ook komt het beeld naar voren dat vooral Eritrese jonge vluchtelingen moeite hebben met het uitvoeren van financiële handelingen, zoals het doen van betalingen, invoeren van automatische incasso's en aanvragen van toeslagen (Ferrier et al., 2017). Verder geven Eritrese amv's aan ondersteuning nodig te hebben bij hun financiële administratie. Zij maken zich zorgen over hoe zij met hun geld moeten omgaan als zij 18 jaar worden (Sleijpen et al., 2017). Ten slotte stelt Spoelstra (2018) in haar masterthesis dat dit ook geldt voor alle voormalig amv's, jongeren die net 18 jaar zijn; wanneer zij op zichzelf wonen, beschikken zij over onvoldoende vaardigheden om zelfredzaam te zijn.

Inspirerend voorbeeld: Project Vluchtelingen Investeren in Participeren 2

Via het project Vluchtelingen Investeren in Participeren (VIP) 2 van VluchtelingenWerk Nederland leren vluchtelingen, waaronder voormalig amv's, welke vaardigheden nodig zijn voor het vinden van een baan of opleiding. Het traject bestaat uit:

- Groepstrainingen. Vluchtelingen leren welke kerncompetenties nodig zijn voor de arbeidsmarkt, zoals jezelf presenteren, solliciteren en het maken van een cv.
- Opdoen van praktijkervaring. Door mee te lopen in het bedrijfsleven leren vluchtelingen over de Nederlandse bedrijfscultuur, de vaktaal en kunnen zij werkervaring opdoen.
- Een-op-een coaching. Met een persoonlijke arbeidscoach krijgen de vluchtelingen individueel maatwerk. Hierbij wordt gewerkt aan persoonlijke doelen, een individueel actieplan en is er begeleiding tijdens stage of werk.

Belemmeringen beleid en uitvoering

Harde overgang van 18- naar 18+

Zoals eerder is benoemd, stopt de begeleiding van Nidos op de 18e verjaardag van de amv en draagt Nidos deze over aan de gemeente. De gemeente wijst een begeleidingsorganisatie aan die zich ontfermt over de jongeren. Vaak krijgt een amv een professionele begeleider, bijvoorbeeld via het Ex-AMA Team van VluchtelingenWerk in Utrecht of maatschappelijke organisaties die de jongeren opvangen voor hun 18e en veel ervaring hebben met deze doelgroep, zoals YOIN of Sterk Huis. In sommige situaties krijgt de jongere begeleiding vanuit een vrijwilliger van VluchtelingenWerk en wordt mo-

gelijke extra begeleiding aangevraagd op basis van een Wmo-indicatie bij bijvoorbeeld het sociale wijkteam. Alle geraadpleegde experts stellen dat deze specifieke doelgroep, amv's dus, in de overgang van 18- naar 18+ begeleiding moeten krijgen van professionals die ervaring hebben met deze doelgroep. Het liefst in de vorm van verlengde opvang. Verschillende geraadpleegde professionals stellen dat we oplossingen voor financiële zelfredzaamheid zoeken terwijl het eigenlijk een systeemfout is omdat 'het systeem' een harde knip maakt:

'De moeilijkheden waar we nu over spreken zijn in handen gegeven doordat we knippen in de relatie die de jongeren voor hun 18e hebben en opbouwen en na hun 18e ineens met andere partijen te maken hebben. We zoeken oplossingen voor een systeemfout. Er is een motie in de Tweede Kamer ingediend om die opvang te verlengen. Ik vind dat belangrijk want de knelpunten gelden eigenlijk ook al als ze 17,5 zijn. Dat is niet alleen als je 18 bent, maar dan komt er opeens zoveel bij. Dus wat ik zie is dat we voor hun 18e investeren in opvang en het opbouwen van relaties en het winnen van vertrouwen. Dan hebben we opeens een systeemknip en moeten jongeren maar zien hoe ze het redden.'

Manager, YOIN

Wanneer jonge alleenstaande vluchtelingen 18 jaar worden en niet standaard begeleiding krijgen aangewezen, moeten ze voor een Wmo-indicatie om hulp vragen. Verschillende voormalig amv's geven aan het (te) spannend te vinden om te vertellen welke ondersteuning zij nodig hebben. Dit resulteert soms in het helemaal niet durven uiten welke hulp ze nodig hebben (Uzozie & Verkade, 2016). De drempel om hulp te vragen wordt ook hoger wanneer ze worden doorverwezen naar een andere begeleider of organisatie (Sleijpen et al., 2017). Sociale wijkteams hebben naar eigen zeggen onvoldoende kennis over de achtergrond van hun vluchtelingen-doelgroep (Van Berkum et al., 2016). De begeleiding zelf is veelal praktisch van aard, maar blijkt niet altijd voor alle jongeren voldoende om zichzelf staande te houden (Ferrier et al., 2017).

De financiering van extra begeleiding is ook vaak een probleem (Fackeldey, 2016).

Wat de overgang van 18- naar 18+ ook lastig maakt, is dat jongeren in plaats van wekelijks leefgeld, maandelijks inkomsten ontvangen. Tegelijkertijd moeten ze op verschillende data hun huur of zorgverzekering betalen. Als een jongere hier niet goed op voorbereid is, kunnen er achterstallige betalingen ontstaan. Zelfs met ondersteuning en uitleg blijft het nog lastig om deze betalingen goed te laten verlopen. Dit is voor 'reguliere' jongeren vaak al ingewikkeld, maar voor jongeren in een kwetsbare positie al helemaal (De Jong, 2017). Een geïnterviewde professional noemt ook de 'scheve verdeling' tussen achteraf- en voorafbetalingen:

'Als een jongere op 14 april 18 jaar wordt, krijgt die op 15 mei betaald over april. Maar de zorgverzekering had wel weer aan het begin van mei betaald moeten zijn. Die scheve verdeling van achteraf- en voorafbetalingen, maakt het niet makkelijker voor de jongeren. Zeker als ze net 18 jaar zijn.'

KWG-begeleider, YOIN

Overdracht van amv's die 18 jaar worden

Om amv's, hun begeleiders, opvangouders, Wmo-consulenten, woningcorporaties, de gemeente en andere betrokkenen te ondersteunen bij de overgang van 18- naar 18+ heeft de VNG in samenwerking met Nidos een beknopt stappenplan opgesteld. Hierin staat vermeld wat er moet gebeuren, wanneer het moet gebeuren en welke organisatie bij welke stap betrokken is. Dit stappenplan is opgedeeld in drie fasen:

- bij plaatsing in een Nidos-opvang of opvanggezin
- bij 17,5-jarige leeftijd
- voor de 18^e verjaardag van de amv

Meer weten over dit stappenplan? Klik [hier](#).

Complexiteit financieel stelsel in Nederland

De Nederlands wet- en regelgeving kan ervoor zorgen dat (ex-)amv's aanvankelijk weinig begrijpen van het financiële systeem waardoor ze te maken kunnen krijgen met betalingsachterstanden. Uit verschillende onderzoeken (UNHCR, 2019; Uzozie & Verkade, 2016) komt naar voren dat (voormalig) amv's een gevoel van verwarring ervaren wanneer zij informatie krijgen aangeboden van instanties, zeker als ze net in Nederland zijn. Volgens hen zelf mist er informatie over de procedures, betrokken organisaties en over hun rechten en plichten. De stress van het aanpassen aan een nieuw land of het regelen van de gezinshereniging kan er ook voor zorgen dat informatie niet 'aankomt'. Maar de communicatie en informatie vanuit instanties als het UWV en gemeenten zijn niet altijd even duidelijk te begrijpen voor nieuwkomers (Avrić et al., 2019). Als een statushouder, en dus ook een inburgeringsplichtige ex-amv, de inburgeringscursus bijvoorbeeld niet binnen drie jaar haalt, dan zet DUO het geld om in een lening die hij of zij moet terugbetalen. In sommige gemeenten is het woninginrichtingskrediet ook een lening. In anderen niet. Deze onduidelijkheid kan leiden tot schulden (Hamoen & Van Rees, 2019). Een coulante houding van de gemeente kan hierbij wel positief van invloed zijn, zoals blijkt uit het volgende citaat:

'De eerste twee maanden van de huur worden als een lening aangeboden. En dus niet als een gift. De jongeren moeten deze kosten daarna leren terugbetalen. De gemeente is hierbij wel coulant bij het terugbetalen. Ze worden niet hard gestraft als ze iets te laat zijn met betalen.'

Ambulant begeleider, YOIN

Ook uit de expertmeeting komt naar voren dat deze jongeren moeite hebben met het financiële systeem. Zo werd de vergelijking gemaakt met Nederlandse jongeren die opgroeien met hetzelfde systeem en langzaam leren hoe zij met hun geld om moeten gaan, maar ook die jongeren zijn op hun 18e vaak nog niet financieel zelfredzaam. Het is dus niet raar te stellen dat het systeem te ingewikkeld is voor jongeren die er niet mee zijn opgegroeid

en dat financiële zelfredzaamheid in een complex financieel stelsel zoals in Nederland zonder extra ondersteuning een onrealistische verwachting is. Een voorbeeld daarvan is dat sommige jongeren de zorgverzekering niet betalen:

‘Sommige jongeren betalen hun zorgverzekering niet omdat ze nooit ziek zijn. Of ze betalen een boete niet omdat ze deze onterecht vinden. Ook hebben ze geen ervaring met het concept van sparen. Zelfs als ze wel het idee van sparen snappen, houden ze vaak niet genoeg geld over om te kunnen sparen. Ze zien dus het nut van het openen van een spaarrekening niet in.’

Maria Verkade, projectleider SAMAH

Laag bijstandsniveau

Een van de competenties van financiële zelfredzaamheid, is het kunnen verwerven van voldoende inkomsten om van te leven (Van der Werf et al., 2016). Vaak zijn de inkomsten van voormalig amv's te laag om van rond te komen. Dit heeft ook te maken met de lage bijstandsnorm voor jongeren in Nederland, die ook voor ex-amv's geldt. De bijstandsuitkering is lager dan voor mensen die 21 jaar of ouder zijn (Rijksoverheid, z.d.). Volgens de Nederlandse wet zijn ouders financieel verantwoordelijk voor jongeren die 18, 19 of 20 jaar zijn. Voor amv-jongeren, die geen ouders in Nederland hebben, vult de gemeente de bijstand soms aan vanuit de bijzondere bijstand.

Verskillende experts benadrukken dat ook mét een extra toeslag van de gemeente, de inkomsten van deze jongeren te laag zijn maar dat ze evenveel moeten betalen als andere jongvolwassenen in Nederland maar geen netwerk of buffer hebben om op terug te vallen. Dit is een van de factoren die eraan bijdragen dat jonge alleenstaande vluchtelingen een groter risico lopen om in armoede en schulden terecht te komen (Van Rooijen et al., 2018; Sok et al., 2020). Verschillende geraadpleegde professionals stellen dat het absurd is dat deze jongeren zo weinig geld hebben:

‘De uitkering die 18-jarigen ontvangen, ligt ver onder het bijstandsniveau van volwassenen vanaf 21 jaar. Maar zij moeten wel evenveel betalen als andere volwassen Nederlandse burgers. Een deel van deze jongeren wordt bijna gestraft omdat ze niet kunnen studeren. En als ze wel gaan studeren, dan krijgen ze van DUO geld en ontvangen zij net iets meer. Maar het is absurd dat deze jongeren zo weinig geld hebben. Er wordt verwacht dat zij financieel zelfredzaam zijn maar ze krijgen geen ruimte om te leren omgaan met geld.’

Maatschappelijk werker, ex-AMA Team
VluchtelingenWerk

Uit onze interviews komt naar voren dat voormalig amv's vaak banen van korte duur hebben en weer in de bijstand terechtkomen. De Participatiewet vereist dat werkzoekenden tot 27 jaar eerst vier weken actief op zoek gaan naar werk of een opleiding voordat ze een bijstandsuitkering kunnen aanvragen. Voor jongeren die niet zelfstandig dat kunnen doen, mag de gemeente wel al tijdens die vier weken ondersteuning bieden (Middelkoop et al., 2017). Na deze zoekperiode kan de aanvraag officieel worden ingediend. Deze zoekperiode wordt met terugwerkende kracht terugbetaald (Rijksoverheid, z.j.). Echter, tijdens deze periode is er geen geld binnengekomen, waardoor betalingsachterstanden (kunnen) ontstaan. Soms zelfs met betalingsverhogingen of boetes.

Gebrek aan samenwerking

Voor de integratie van voormalig amv's in de samenleving, is het van wezenlijk belang dat randvoorwaarden zoals huisvesting, inkomen, een sociaal netwerk, zorg en begeleiding geregeld zijn. Als alle betrokken organisaties, zoals bijvoorbeeld woningbouwcorporaties en zorgverzekeraars, elkaar kennen en onderling informatie uitwisselen, kan dit een positief effect hebben op de financiële zelfredzaamheid (Cornielje & Van der Steijle, 2020). Afstemming en samenwerking is wenselijk en van belang omdat kortere lijnen en betere communicatie tussen deze organisaties escalatie van financiële problemen voorkomen (Avrić et al., 2019). Uit de interviews en expertmeeting komt naar voren dat

de samenwerking tussen gemeenten en andere organisaties die te maken krijgen met (ex-)amv's soms verbetering kan gebruiken. Zo kan een gemeente wel een subsidierelatie hebben met een begeleidende organisatie, maar tegelijkertijd weinig weten over de gang van zaken. Of is er winst te behalen als er (meer) wordt samengewerkt met verschillende organisaties, zoals woningcorporaties of onderwijs, zo blijkt onder andere uit het volgende interviewfragment:

'Wij werken samen met woningbouwcorporaties, het sociaal team, welzijnsorganisaties en YOIN. Zover ik weet werken we nog niet samen met onderwijs, werkgevers, traumaverwerking en met migrantenorganisaties. [...] Het meest contact verloopt via [naam jeugdzorginstelling]. Op een gegeven moment denk ik wel, hoe gaat het daar eigenlijk? Maar daar blijft het dan ook bij.'

Beleidsmedewerker, gemeente

In sommige gemeenten ontbreekt traumazorg als natuurlijke samenwerkingspartner van de gemeente, terwijl traumaverwerking mensen gezonder en (financieel) zelfredzamer kan maken (Van Rooijen et al., 2018). Dat blijkt ook uit het volgende citaat:

'In Amsterdam komen we uiteraard ook voormalig amv's met trauma's tegen, alleen is op een gegeven moment de verantwoordelijkheid onduidelijk. Wie neemt de regie? Vaak willen statushouders niet per se zelf er heel erg aan werken, maar het wordt vaak wel gesignaleerd én het wordt gezien als een oorzaak van financiële problemen. Maar de GGD heeft ook wel een soort van regel dat de cliënt het ook zelf moet willen. En dan gaat het van links naar rechts tussen de verschillende organisaties, met de statushouder er tussenin.'

Beleidsadviseur, gemeente

Voortijdige schooluitval door slechte aansluiting

Alhoewel meerdere experts aangeven dat de meeste amv's onderwijs willen volgen, vragen verschillende experts ook aandacht voor jongeren die voortijdig school verlaten en geen startkwalificatie hebben. Deze jongeren zijn extra kwetsbaar, zonder startkwalificatie of diploma heb je minder kansen op het vinden van werk (Franken & Mateman, 2019). Ook kan het ontbreken van een startkwalificatie ertoe leiden dat jongeren 'vastzitten' in de bijstand, zo merkt een bestuursadviseur van een gemeente op:

'...zodra jongeren niet door kunnen naar het reguliere onderwijs dan zijn het voortijdige schoolverlaters. Dat is dan weer een verantwoordelijkheid van de gemeente. Je wilt dat iedereen een startkwalificatie haalt, want anders heb je weinig kans op de arbeidsmarkt. En dat kan resulteren lang in bijstand blijven. En dan wordt het lastig te re-integreren.'

Bestuursadviseur, gemeente

Een maatschappelijk werker vertelt dat de meerderheid van de jongeren die haar organisatie begeleidt vanaf hun 18e jaar, (nog) geen startkwalificatie heeft. Dat heeft volgens haar niet te maken met hun motivatie, maar met het aanbod:

'Bijna alle jongeren die bij ons binnenkomen, hebben geen startkwalificatie. Degene die dat wel hebben, zijn op één hand te tellen op de tien jaar dat ik hier werk. Heel veel jongeren zitten eerst op het ISK en stromen dan door naar het ROC. Maar er is ook een deel dat niet doorstroomt naar het ROC en in de bijstand zit. We zien bij heel veel jongeren wel de wens om naar school te gaan, maar er is een enorm probleem bij de aansluiting op hun behoeften.'

Maatschappelijk werker, ex-AMA Team VluchtelingenWerk

Hoe wordt hun financiële zelfredzaamheid bevorderd?

Zoals in de voorgaande hoofdstukken naar voren kwam, verandert er veel in het leven van jonge alleenstaande vluchtelingen als zij 18 jaar worden en zijn er allerlei belemmeringen ten opzichte van hun financiële zelfredzaamheid. Wat werkt dan wél? Hoe zorgen gemeenten en andere organisaties ervoor dat de overgang van 18- naar 18+ soepeler verloopt? In dit hoofdstuk delen we wat hierbij werkt volgens de geraadpleegde experts en de literatuur. We hebben het hoofdstuk verdeeld in vier delen: een integrale aanpak met aandacht voor alle leefgebieden, beleidskeuzes in aanloop naar het nieuwe inburgeringsstelsel, ruimte én regie voor jongeren creëren en het ontwikkelen van kennis en financiële vaardigheden.

Een integrale aanpak met aandacht voor alle leefgebieden

Voor het bevorderen van financiële zelfredzaamheid is zowel het betrekken van alle leefgebieden belangrijk als de wensen, achtergronden en talenten van een persoon (Avrić & Kuiper, 2018; Van Rooijen et al., 2018). Dit geldt zeker voor (voormalig) amv's omdat er op alle leefgebieden veel verandert als ze 18 jaar worden. Een geïnterviewde maatschappelijk werker stelt dat wanneer je alleen op financiële zelfredzaamheid focust, bijvoorbeeld door middel van een cursus, jonge alleenstaande vluchtelingen niet voldoende worden geholpen:

'Financiële zelfredzaamheid kan je niet an sich bekijken. Alle levensgebieden zijn met elkaar verbonden. Je kunt niet alleen een training financiële zelfredzaamheid geven, maar vervolgens niet kijken naar familie, de schoolsituatie etc. Als je dat niet ziet, dan gaat het nooit werken.'

Maatschappelijk werker, ex-AMA Team VluchtelingenWerk

Door gemeenten en hun (keten)partners wordt steeds meer ervaring opgedaan met integraal werken en denken, waarbij rekening wordt gehouden met alle leefdomeinen: wonen, school, werk, inkomen, vrienden, relaties, vrije tijd en zorg (Van Middelkoop et al., 2017). Ook als het gaat om het integreren en 'activeren' van nieuwkomers, zouden verschillende soorten beleidsterreinen, zoals opleidings-, werkgelegenheids-, welzijns-, en zorgbeleid zich hierop moeten richten (Van Rooijen et al., 2018). Dat er nog een verbeteringslag valt te maken als het gaat om integraal werken, wordt duidelijk in een onderzoek van Pharos (Van Berkum et al., 2016) waarin sociale wijkteams aangaven meer onderdeel te willen worden van de integrale aanpak van de gemeente en beter samen te willen werken met de gemeente en haar partners.

Samenwerking

Een goede samenwerking helpt professionals en andere betrokkenen om sneller signalen op te pikken als het mis dreigt te gaan en een aanpak te formuleren. Zo kunnen belemmeringen rondom de financiële zelfredzaamheid van (ex-)amv's sneller opgepakt worden (Avrić et al., 2019). Juist bij deze doelgroep is samenwerking essentieel en vindt deze idealiter met organisaties plaats die ook met amv's voor hun 18^e jaar in contact stonden, zo benadrukt een medewerker van VNG:

'Als het om deze doelgroep gaat, dan heb je als gemeente juist die ketenpartners nodig die de expertise hebben als het gaat om dat cultuursensitieve maar ook zeker als het gaat om te weten wat zich voor hun 18e heeft afgespeeld. Daar kijken we ook landelijk naar van hoe kun je nou investeren in die ketensamenwerking? [...] Tegelijkertijd geldt maatwerk voor iedere jongere, maar heb je dus wel de juiste ketenpartners nodig die de jongeren ook kennen.'

Beleidsmedewerker, VNG

Uit de gesprekken met professionals blijkt dat er in veel gemeenten nog ruimte voor verbetering is als het gaat om lokale samenwerkingen. Zo mag de samenwerking met de woningbouwmarkt nog een boost krijgen, geeft deze gemeentemedewerker aan:

‘Wat beter kan? Allereerst moeten we de woningbouwmarkt een boost geven. Want er moeten gewoon huizen beschikbaar komen. [...] Daarnaast moeten we uitgaan van langere termijnen. Binnen een jaar is het niet allemaal even geregeld. [...] Terwijl er in de bouw wordt gesproken over 10 jaar. Onze plannen moeten dus meer gelijklopen met die van de woningbouw. [...] Ten slotte zou de doelgroep van de studentenhuis- en studentenkamer-projecten door woningcorporaties uitgebreid moeten worden. Mbo-studenten van niveau 3 en 4 zijn al welkom, maar het zou natuurlijk nog beter zijn als studenten van niveau 1 en 2 ook welkom zijn.’

Bestuursadviseur, gemeente

Ook moet de rol van de werkgevers niet vergeten worden. Een duurzame relatie tussen werkgevers en begeleiders/hulpverleners kan namelijk een werkzaam element zijn om jongeren toe te leiden naar werk, waardoor ze door (hogere) inkomsten meer financieel zelfredzaam zijn. Negatieve beeldvorming bij werkgevers over groepen kwetsbare jongeren, waaronder (alleenstaande) vluchtelingen, vormt ook een belangrijk obstakel bij het aannemen van deze jongeren (Franken & Mateman, 2019). De gemeente kan een belangrijke rol spelen bij het stimuleren van ontmoeting tussen werkgevers en jongeren, bijvoorbeeld via een banenmarkt of speeddaten.

Daarnaast kan de samenwerking worden gezocht met (lokale) migranten- en vluchtelingenorganisaties of religieuze instellingen. Onderzoek uit de Verenigde Staten laat zien hoe waardevol het religieuze sociaal netwerk is voor amv's, ook als het gaat om het inschakelen van hulp - wat een van de basisvaardigheden van financiële zelfredzaamheid is. Als via een religieuze instelling ook werkzaamhe-

den worden geboden, kunnen jongeren een bijdrage leveren aan de samenleving wat hen financieel zelfredzamer maakt (Canizales, 2019). Ten slotte kunnen ook ervaringsdeskundige voormalig amv's een voorlichtende rol spelen ten behoeve van het ontwikkelen van lokaal beleid en de uitvoering ervan.

Toekomstgericht werken met een toekomstplan

Een manier om integraal en toekomstgericht te werken vanuit de leefwereld van de jongere, is met een toekomstplan. Dit plan sluit aan bij de motivatie en leefwereld van een jongere en benoemt welke ondersteuning er nodig is op de verschillende leefdoelgebieden. Het helpt de jongere centraal te zetten, de focus op de toekomst te leggen en de eigen kracht en het netwerk van de jongere te benutten. YOIN, een organisatie die in Gelderland begeleiding biedt aan jonge alleenstaande vluchtelingen, werkt met een toekomstplan dat specifiek voor amv's is ontwikkeld. De jongere vult dit document voor zijn 18e in, samen met zijn mentor van YOIN. Het bestaat uit verschillende invulbladen, geordend naar de diverse leefgebieden: wonen, studie, werk, vrije tijd, gezondheid, geld, relaties, en instanties en reizen. Ook vult een jongere in hoe zijn gezinssituatie eruit ziet, wat zijn toekomstdroom is op dat moment en wordt het netwerk van een jongere grafisch weergegeven. In het werkblad 'geld' geeft een jongere aan op basis van stellingen als 'ik weet hoe ik toeslagen moet aanvragen' en 'ik weet wat belasting is en waarom je dit moet betalen' of hij of zij dit al zelf kan, dit kan met hulp of nog niet kan. Bij elke stelling wordt de datum toegevoegd wanneer dit op is geschreven. Onder de stellingen volgt een plan van aanpak om op korte termijn nieuwe doelen te behalen, waarbij tevens wordt aangegeven vanaf wanneer wordt gewerkt aan dit doel.

Voordat de jongere 18 jaar is, gaat hij of zij samen met zijn mentor van YOIN naar de gemeente om het toekomstplan te bespreken. Per leefgebied koppelen ze daar dan iemand van de gemeente aan, zodat de jongere weet bij wie en bij welk onderdeel van de gemeente hij straks kan aankloppen.

Toekomstplan en PIP

Verschillende geraadpleegde experts geven aan dat een toekomstplan, waar meerdere organisaties mee werken, een mooi handvat is om een warme overdracht te realiseren en tijdig een amv-jongere te bespreken met de gemeente en haar samenwerkingspartners. Het toekomstplan zou niet alleen een goede manier van informatieoverdracht tussen verschillende organisaties zijn, maar ook opgenomen kunnen worden in het zogenoemde Plan Inburgering en Participatie (PIP), dat onderdeel wordt van het nieuwe inburgeringsstelsel. Het PIP is een persoonlijk plan op maat dat tijdens een uitgebreide intake wordt samengesteld door een gemeente en de (volwassen) statushouder. Wanneer een gemeente het toekomstplan van een (voormalig) amv gaat gebruiken – of dit nu wel of niet wordt geïntegreerd in het PIP – dan wordt aangeraden om bij de jongere te controleren of de inhoud van het toekomstplan nog klopt:

‘Wat jongeren bij ons aangeven: als je aan de slag gaat met dat toekomstplan, check dan eerst bij mij hoe ik daarin sta en of dat nog zo is zoals het in het plan staat en of ik het er überhaupt nog mee eens ben wat daarin staat. Ik denk dat dit een hee wijze tip is van jongeren. Soms klopt het niet meer, soms is het niet hun eigen idee, soms is het ook gewoon heel erg veranderd. Als je je bijvoorbeeld heel erg zorgen maakte over je familie maar ondertussen zijn ze veilig, dan sta je er misschien heel anders in dan een paar weken geleden. Dat checken wordt heel vaak vergeten, er wordt vaak klakkeloos op basis van eerdere indicaties gewerkt.’

Maria Verkade, projectleider SAMAH

Participatiewiel 16-27: zelf ervaren wat nodig is

Hoe kun je minder zelfredzame jongeren mee laten doen in de maatschappij? Het Participatiewiel is een instrument van Movisie dat inzichtelijk maakt hoe je aanbod en participatiedoelen aan elkaar verbindt. Het individu staat daarin centraal waardoor duidelijk wordt waar samenwerking nodig is. Alle leefgebieden, zoals gezondheid, sociale contacten, (betaald) werk en dagbesteding, zijn in het wiel meegenomen. Daarmee wordt de samenhang inzichtelijk tussen activiteiten en wettelijke kaders. Door vanuit het perspectief van het individu te kijken, krijg je in beeld waar samenwerking nodig en gewenst is (NJI & Movisie, 2019).

[Naar het Participatiewiel](#)

Beleidskeuzes in aanloop naar nieuwe inburgeringsstelsel

De nieuwe inburgeringswet treedt naar verwachting 1 januari 2022 in werking. Verschillende gemeenten grijpen de voorbereidingsperiode op dit inburgeringsstelsel aan om het beleid voor statushouders in hun gemeenten, waaronder mogelijk (voormalig) amv's, beter in te richten. Sommige gemeenten voeren bovendien al specifiek beleid uit of maken in de uitvoering ervan uitzonderingen voor (ex-)amv's om hun financiële zelfredzaamheid te bevorderen.

Zo is in sommige gemeenten het inrichtingskrediet, een bedrag om de inrichting voor de nieuwe woonplek aan te schaffen, een gift en niet een lening (SAMAH, 2020). Het voordeel hiervan is dat jongeren niet starten met een schuld of een betalingsregeling moeten aangaan. Ook met het betalen van de huur wordt per gemeente anders omgegaan. In de

ene gemeente is de eerste twee maanden huur een lening, in de andere een gift. Een geïnterviewde begeleider van YOIN vindt een lening voor de huur een beter idee dan een gift omdat 'de jongeren zo leren om een lening terug te betalen'. Voorwaarde is volgens hem daarbij wel dat er coulant wordt omgegaan met de terugbetalingen. Sommige gemeenten kiezen ervoor om huurtoeslag te vergoeden voor jongeren onder de 23 jaar die zelfstandig wonen, maar geen recht hebben op huurtoeslag.

Ook wanneer (voormalig) amv-jongeren financieel in de problemen komen, zijn er verschillende goede voorbeelden in gemeenten hoe hiermee wordt omgegaan. Zo kan een jonge alleenstaande vluchteling in de gemeente Utrecht aanspraak maken op een noodfonds waardoor zaken eerder financieel worden opgepakt als er dingen misgaan. In een andere gemeente is er voor jongeren die in de schuldhulpverlening terechtkomen het geld dat ze naar familie willen sturen als vasten laten-post opgenomen. Hierdoor werken jongeren eerder mee met de schuldhulpverlening, als ze daarin terechtkomen (SAMAH, 2020).

Verlengde opvang en (ambulante) begeleiding

Langere begeleiding, hetzij ambulant of via verlengde opvang, is volgens de experts essentieel voor voormalige amv's. Velen zijn pas een jaar in Nederland als ze 18 jaar worden en krijgen geen begeleiding van ouders of hun sociaal netwerk. Sommige gemeenten bieden inmiddels al verlengde opvang en (ambulante) begeleiding aan. Gemeente Lelystad biedt zelfs ambulante begeleiding aan voor drie jaar, die wordt aangeboden door een vast contactpersoon. Eind 2020 is in de gemeente Arnhem een pilot gestart om voor amv-jongeren de begeleiding al vanaf 16 jaar beschikbaar te stellen, wanneer er behoefte is aan meer (ambulante) begeleiding. Zo laat een woonbegeleider van YOIN weten dat zij ervoor pleiten om ambulante begeleiding in te zetten:

'Bij sommige gemeenten kunnen we nog een beschikking voor ambulante begeleiding krijgen. Maar dat is natuurlijk per gemeente verschillend. Omdat zij zelf de verantwoordelijkheid dragen. Het is wel iets waar wij vanuit YOIN voor pleiten, omdat we zien dat de overgang van 18- naar 18+ een grote stap is.'

Woonbegeleider, YOIN

Met behulp van ambulante begeleiding hoeven voormalig amv's nog niet al hun zaken volledig zelfstandig op te lossen en wordt de overgang van 18- naar 18+ minder abrupt. Dat geeft meer ruimte om te kunnen werken aan financiële zelfredzaamheid én om van fouten te leren. Ook geeft een ambulant begeleider van amv's vanaf 18 jaar aan dat problemen vaak pas aan het licht komen wanneer jongeren zelfstandig moeten gaan wonen. Het bieden van begeleiding en dat langzaam afbouwen, zou daarom veel verschil maken:

'Het zou helpen als we de jongeren voor een langere periode kunnen begeleiden. Hierdoor worden zij zelfredzamer. Dit betekent niet dat je bijvoorbeeld drie jaar lang een indicatie voor drie uur per week moet hebben maar dat je begint met een jaar drie uur per week en dat afbouwt naar bijvoorbeeld uiteindelijk 1 uur in de maand. [...] Wij willen echt de verbinding zijn tussen de jongeren en de Nederlandse samenleving. En er echt voor hen zijn. [...] Als de jongeren bijvoorbeeld naar een instantie moeten zoals de gemeente, dan ga ik mee om dingen te vertalen. En dan bedoel ik niet in hun taal maar in jip-en-janneketaal.'

Ambulant begeleider, Sterk Huis

Inspirerend voorbeeld: Mijn Tweede Familie

Amv's en voormalig amv's tussen de 16 en 23 jaar in Amersfoort en omstreken kunnen aan een Tweede Familie gekoppeld worden, een initiatief van SOVEE. De jongere woont hierbij wel zelfstandig maar maakt wel onderdeel uit van een gezinsleven. Het doel hierbij is dat deze jongeren op deze manier participeren in de Nederlandse samenleving. Voor een Tweede Familie is het van belang dat de jongere het gevoel krijgt ergens bij te horen en dat het contact laagdrempelig is. Zij kunnen hun verhaal in de keuken, op de bank of in de tuin doen. En dat hoeft niet alleen te gaan over praktische of financiële problemen maar ook over luchtigere onderwerpen. Bovendien worden de Tweede Families ondersteund met workshops.

Begeleiding en financieel ontzorgen

Zoals eerder beschreven, zou financiële ontzorging dat een verplicht onderdeel wordt van het nieuwe inburgeringsstelsel voor een deel van de ex-amv's gelden, namelijk bijstandsgerechtigde inburgeringsplichtige jongeren die op hun 18^e niet naar school gaan en geen startkwalificatie hebben. Alhoewel de meeste experts die we hebben gesproken, financieel ontzorgen een goed idee vinden voor volwassen statushouders, betwijfelen ze in hoeverre jonge alleenstaande vluchtelingen hiermee opschieten:

'Deze jongeren bereiden zich in de meeste gevallen vanaf 17,5 jaar actief met begeleiders voor op zelfstandig wonen en financiële zelfredzaamheid. Als vervolgens hun financiën vanaf hun 18e jaar een half jaar worden overgenomen, worden ze niet geholpen in hun financiële zelfredzaamheid.'

Maria Verkade, projectleider SAMAH

Het financieel ontzorgen en de begeleiding naar financiële zelfredzaamheid die een gemeente daarbij biedt, zou daarom in het geval van ex-amv's erop gericht moeten zijn dat er ruimte is om te leren en fouten te maken. Daarbij pleiten verschillende experts ervoor om juist bij voormalig amv's extra aandacht te hebben om een geleidelijke overgang naar zelfstandigheid te realiseren, ook als ze worden ontzorgd:

'In sommige situaties is het misschien goed om alles van een jongere over te nemen. Maar een harde overgang van volledig ontzorgen, naar alles zelf doen leidt tot problemen. Een beetje opbouw van zelfstandigheid vind ik geen slecht idee: laten we bijvoorbeeld beginnen met je zorgverzekering te betalen, later betaal je ook je eigen huur. Zorg dat daar een geleidelijke overgang in is en dat het moment van volledig zelf verantwoordelijkheid precies hetzelfde blijft – maar dan zes maanden later.'

Maatschappelijk werker, ex-AMA Team
VluchtelingenWerk

Vast contactpersoon en laagdrempelig contact

De geraadpleegde experts raden aan om de begeleiding van (voormalig) amv's zoveel mogelijk te laten uitvoeren door een vaste contactpersoon, het liefst een professional die de jongeren al kennen van voor hun 18^e. Dit is belangrijk voor het opbouwen van een vertrouwensband, in verbinding te blijven als een amv 18 jaar wordt en biedt duidelijkheid voor de jongeren en deze persoon kan andere organisaties of personen inzetten wanneer het fout dreigt te gaan (Franken & Mateman, 2019).

Lelystad is een voorbeeld van een gemeente die langdurige begeleiding biedt door een vast contactpersoon. Alle jonge alleenstaande vluchtelingen hebben vanaf hun 17,5 jaar, drie jaar lang hetzelfde contactpersoon met wie ze wekelijks contact hebben. Deze persoon is laagdrempelig te benaderen, onder andere via WhatsApp.

Een ander voorbeeld van laagdrempelig contact is te vinden bij Sterk Huis in Tilburg. Sterk Huis faciliteert vrijblijvende inloopsprekken voor amv-jon-

geren vanaf 18 jaar. Bij dit inloopspreekuur zijn begeleiders aanwezig die de jongeren nog kennen van de woongroep:

'We hebben voor de 18+-groep één keer in de week op een bepaalde locatie een inloopspreekuur, daar zitten dan twee begeleiders. Alle jongeren kunnen daar vrijblijvend naar toe. Het is relatief druk daar. Op een gemiddelde dag, wel voor corona, zagen we toch wel zo'n 15 of 16 jongeren. Het is laagdrempelig, jongeren kennen het en het zit ook centraal.'

Begeleider, opvanginstelling 18-

De gemeente levert overigens geen financiële bijdrage aan dit inloopspreekuur. Sterk Huis zet hiervoor enkele uren in die ze hebben voor de individuele begeleiding van amv's onder de 18 jaar:

'Dat doen we gewoon zelf, een beetje creatief. Wij vinden dat gewoon noodzakelijk. Het is maar twee uurtjes en dat wisselen wij [begeleiders 18-, red.] dan af met begeleiders van de 18+ jongeren. Want je moet ook nagaan hoeveel tijd en energie het nou kost om daar twee uur te gaan zitten en hoeveel tijd, geld en energie het kost als je het niet doet. Wat voor gevolgen heeft het dan?'

Groepshoofd kleinschalige woongroep, Sterk Huis

Een andere manier om laagdrempelig contact te onderhouden, zeker als jongeren zelfstandig wonen, is sociale media. Er kan op deze manier een grotere groep (ex-)amv's bereikt worden, die mogelijk vergeten wordt (Franken & Mateman, 2019; Van Rooijen et al., 2018). Deze groepen zijn makkelijker te bereiken omdat taal- en communicatiedrempels vermeden kunnen worden dankzij apps zoals Instagram en Snapchat. Deze apps zijn vooral gebaseerd op visuele content, wat voor (voormalig) amv's makkelijker te begrijpen is (Kennisset, 2017, in: Kneer, Van Eldik, Jansz, Eischeid & Usta, 2019). Naast het onderhouden van oude contacten kunnen met sociale media ook nieuwe kansrijke contacten ontstaan. Zoals contacten die een positieve bijdrage kunnen leveren aan de financiële zelfredzaamheid. Denk hierbij aan een (voormalige) begeleider of hulpverlener die actief is op sociale media. Of leeftijdsge-

noten die dezelfde ervaringen delen en daardoor kunnen helpen. Zo kunnen (voormalig) amv's dus zelf op zoek naar ondersteuning op het gebied van financiële zelfredzaamheid, mits deze ondersteuning digitaal is uitgewerkt (Kutscher & Kreß, 2018).

Ruimte én regie voor jongeren creëren

Uit zowel de literatuur als de interviews komt naar voren dat het geven van ruimte en regie aan de jongeren een belangrijke factor is om de financiële zelfstandigheid te bevorderen. Voormalig amv's zelf geven aan weinig invloed te hebben gehad op belangrijke beslissingen in hun leven zoals bij hun huisvesting. Vaak regelden hun begeleiders 'van alles' zonder hen hierover te informeren (Uzozie & Verkade, 2016). Met de beste bedoelingen wordt soms door begeleiders van jongeren onder de 18 jaar hun pinpas in beslag genomen of bepaald wat iemand wel of niet mag kopen. Verschillende geïnterviewde professionals erkennen dat het nog wel eens lastig is om als hulpverlener de jongere (meer) regie te geven, hulpverleners zouden van nature meer geneigd zijn om zaken voor de jongeren op te lossen. Als je meer regie legt bij jongeren – soms omdat het moet vanwege een lockdown ten tijde van corona – kunnen zij meer dan je soms denkt, zoals blijkt uit het volgende interviewfragment van een professional die voormalig amv's begeleidt:

'Als je weinig tijd hebt, heb je de neiging om veel voor jongeren te doen; ik regel het wel even en dan is het klaar. Vanwege de coronacrisis zijn we echter een tijdje dicht geweest en konden we geen fysieke afspraken inplannen. We legden toen meer neer bij de cliënten en dan zie je dat de jongeren meer kunnen dan je denkt. Het is soms moeilijk als hulpverlener om meer bij de jongeren zelf neer te leggen omdat je daar niet altijd de tijd en ruimte voor hebt. Maar volgens mij is dit wel het allerbelangrijkste; je kunt cursussen volgen, maar uiteindelijk moet je het in de praktijk oefenen en moet je zien; hoe werkt zo'n formulier?'

Maatschappelijk werker, ex-AMA Team
VluchtelingenWerk

Ervaringsleren met ruimte voor fouten

Als jongeren meer regie hebben, kan het zijn dat er ook fouten gemaakt worden. Voor jongeren boven de 18 jaar kan dat flinke gevolgen hebben, waardoor professionals erop hameren dat ze wat meer financiële ruimte hebben om die fouten op te vangen of dat gemeenten er wat coulant(er) mee omgaan. Jongeren onder de 18 jaar die in een woonvoorziening wonen, krijgen vaak wel ruimte om fouten te maken. Juist om ze voor te bereiden op financiële zelfstandigheid:

‘Onze jongeren mogen fouten maken. Er is pas sprake van een leermoment als ze ervaren dat iets niet goed gaat. Maar daarna helpen wij de jongeren wel weer hoor. Dat doen wij door samen met hen te zitten en na te gaan hoe zij dit kunnen oplossen en een volgende keer anders aan kunnen pakken.’

Woonbegeleider, YOIN

‘Onze jongeren hebben vaak een boete, zoals een treinboete. [...] De 1e boete wordt kwijtgescholden. Maar komt er een tweede, dan wordt het niet meer kwijtgescholden. Wegens gebrek aan financiële middelen schieten wij het voor. Maar we sluiten wel een contract met ze af. [...] Nu maken ze iedere week een bepaald bedrag van henzelf naar ons over. Zodat ze inzicht krijgen: we moeten een handeling doen.’

Groepshoofd kleinschalige woongroep, Sterk Huis

Dezelfde professional voegt toe dat het ervaringsleren belangrijk is om bepaalde systemen in Nederland, zoals de huurtoeslag, te leren kennen:

‘Als hulpverlener zijn we nogal goed om dingen op te lossen in plaats van dat ze het zelf gaan ervaren. [...] De jongeren krijgen van Nidos 150 euro voor de aanschaf van een fiets. Welke keuze maak je dan: koop je een goedkopere fiets en bewaar je geld om deze bijvoorbeeld een keer naar de fietsmaker te brengen of besteed je het gehele bedrag aan één fiets? Als de fiets dan wordt gestolen, heb je geen geld meer om deze te vervangen. Hoe kom je vervolgens dan van A

naar B? In dat geval moet je zelf iets gaan doen om een financiële buffer op te bouwen, bijvoorbeeld door een baantje zoeken. Dit “fietsverhaal” vertalen we later naar de huurtoeslag. [...] Door hen zo te laten ervaren in die 18- leeftijd, probeer je het besef bij te brengen: dit wordt er van je verwacht in Nederland.’

Groepshoofd kleinschalige woongroep, Sterk Huis

Vertrouwensband

Om jongeren de regie te kunnen geven, is volgens (voormalig) amv's en professionals een wederzijdse vertrouwensband een belangrijke voorwaarde, zeker wanneer de jongeren minderjarig zijn. Wanneer er vertrouwen is, komen er eerder problemen rondom financiële zelfredzaamheid aan het licht. Het is daarom goed dat professionals leren doorzetten, doorvragen, echt te luisteren en geduld te hebben. Stap voor stap zou het vertrouwen van de ex-amv's verkregen moeten worden (Uzozie & Verkade, 2016). Een vast contactpersoon waarmee regelmatig contact is, kan hierbij helpen.

Volgens voormalig amv's uit het onderzoek van Uzozie en Verkade (2016) waren mentoren, die begeleiding geven aan alleenstaande minderjarige vluchtelingen op de woonvoorziening, belangrijke sleutelfiguren voor hen. Zij leerden naast om te gaan met geld, ook hoe je bijvoorbeeld een afspraak maakt bij de dokter. En zij boden een luisterend oor, waar ex-amv's veel waarde aan hechten. Een geïnterviewde begeleider vertelt hoe hij vertrouwen opbouwt:

‘Ik neem soms mijn kinderen mee naar het werk zodat de jongeren weten dat ik ze vertrouw. Daarmee laat ik zien dat ik ook gewoon een mens en vader ben. Soms wisselen we foto's uit, dan laten we elkaars vrienden zien bijvoorbeeld. [...] Het vergroten van een vertrouwensband betekent ook dat je leuke dingen doet samen. Maar daar is vaak meer tijd voor nodig. Meer tijd zou zorgen voor groter succes.’

Ambulant begeleider, YOIN

Werk cultuursensitief

Cultuursensitiviteit is belangrijk voor alle professionals en vrijwilligers die jonge alleenstaande vluchtelingen begeleiden. Een begeleider vertelt dat hij altijd De cultuurverschillen tussen de Nederland en het land van herkomst, kunnen – zeker de eerste jaren – de financiële zelfredzaamheid van (ex-)amv's belemmeren. Denk aan de onbekendheid met het concept sparen of het direct pinnen van al het geld wanneer dit is gestort. Daarom is het belangrijk om tijdens hun begeleiding of tijdens bijeenkomsten en cursussen een verbinding te maken met de cultuur van deze groep jongeren. De inzet van sleutelpersonen kan hierbij een belangrijk hulpmiddel zijn (Avrić et al., 2019). Zo laat een begeleider weten interesse te tonen in de cultuur van de jongeren:

'Op cultureel gebied laat ik altijd zien dat ik opensta en respect heb voor hun cultuur. Ik erken wel altijd dat er verschillen zijn. Maar ik leer bijvoorbeeld vaak ook de taal van hun, als in een paar woordjes. Bijvoorbeeld een paar Eritrese woorden over groeten of vragen hoe het gaat. Daarmee toon ik interesse in hun cultuur.'

Ambulant begeleider, YOIN

KIS heeft een e-learning ontwikkeld over intercultureel vakmanschap voor sociaal professionals. In deze e-learning onderzoek je je eigen diversiteit en hoe jouw achtergrond invloed heeft op het werk dat je doet. Ook oefen je gesprekken in een aantal concrete situaties. [Ga naar de e-learning.](#)

Een andere geraadpleegde professional geeft als tip om in plaats van moeilijke gesprekken te voeren aan de keukentafel bij een voormalig amv thuis om eens met de jongere te gaan wandelen:

'Als we het hebben over onderwerpen als relaties of seksualiteit, kan het best zwaar zijn om dat face-to-face te bespreken. Ik kies er dan voor om met hen te wandelen. Of een rondje te rijden in de auto. Mijn ervaring is dat ze dan meer vertellen. Maar we kunnen ook goed praten als we samen eten of koken.'

Ambulant begeleider, Sterk Huis

Geld sturen naar familie

Jonge alleenstaande vluchtelingen de regie over hun leven geven, betekent ook dat zij zelf de prioriteiten moeten kunnen bepalen. Bijna alle jongeren dragen een deel van hun inkomsten af aan ouders of familie in het buitenland. Uit de interviews komt naar voren dat de meeste professionals begrip ervoor hebben dat ze geld naar familie in het land van herkomst willen sturen en dat er in beleid en de uitvoering ervan rekening mee wordt gehouden:

'We hadden een jongere die afgelopen weekend 18 jaar is geworden. Hij had 5.000 euro spaargeld opgebouwd. Een heel mooi bedrag. Hij wilde het volledige bedrag naar familie sturen, maar toen hebben we gezegd; je moet een overbrugging inbouwen. Je moet minimaal een maand kunnen overbruggen zonder inkomsten, alles wat je overhoudt kan je eventueel wel naar familie sturen maar denk eraan dat jij niet in de problemen komt. Uiteindelijk heeft hij besloten de helft te versturen naar zijn familie.'

Groepshoofd kleinschalige woongroep, Sterk Huis

Een maatschappelijk werker die alleenstaande vluchtelingen vanaf 18 jaar begeleidt, zegt ook dat ze begrip heeft voor hun situatie en vooral probeert hen van advies te voorzien aangezien ze zelf hun geld in beheer hebben. Ze raadt aan om met jongeren het gesprek te voeren hoe je én voor jezelf kunt zorgen én je familie geld kunt sturen zodat je geen schulden maakt:

'Ik heb veel begrip voor jongeren die geld sturen naar familie. Vaak zijn zij de oudste zoon die naar een ander land is gestuurd. Ik probeer me te verplaatsen in de situatie waarin zij zitten: hoe kan je het zo organiseren dat je je familie geld kan sturen én je rekeningen kan betalen? Het kan zo zijn dat je soms niet je zorgverzekering kunt betalen, bijvoorbeeld als een familielid in het ziekenhuis ligt. Als ik weet dat iemand altijd heel netjes alle rekeningen betaalt maar het één keer niet lukt, dan vind ik het niet heel erg. Maar als een jongere nooit betaalt, dan zou ik wel iets anders adviseren. Maar uiteindelijk het blijft het zijn of haar geld. Wij hebben het niet in beheer.'

Maatschappelijk werker, ex-AMA Team
VluchtelingenWerk

Het ontwikkelen van kennis en financiële vaardigheden

Jonge alleenstaande vluchtelingen zijn net als hun leeftijdsgenoten ook gewoon jongeren. Dit betekent bijvoorbeeld dat ze veelal prioriteit geven aan dingen die nu gebeuren. Iets wat straks verandert, is iets waar ze zich straks druk over maken (SAMAH, 2020). Hun lichaam en hersenen zijn ook nog volop in ontwikkeling en de hormoonhuishouding verandert (Van Middelkoop et al., 2017). Volgens de geïnterviewde experts is dat reden om niet te vroeg te beginnen met de kennisontwikkeling over het Nederlandse (financiële) systeem en het aanleren van vaardigheden:

'Ik denk dat het voor de jongeren pas rond hun 17,5 jaar tastbaar wordt. Ze worden dan echt bijna 18 jaar en hebben misschien al wat vrienden van die leeftijd. Dan gaat het meer spelen bij de jongeren zelf. Als je er te vroeg mee begint, dan blijft dat ook minder hangen tot hun 18e en dan val je continu in herhaling zonder dat zij het goed binnenkrijgen en onthouden.'

Beleidsmedewerker, gemeente

Verschillende respondenten benadrukken dat het geven van informatie over de keuzes die jongeren hebben – idealiter op het moment dat het speelt dus – heel belangrijk is. Denk aan het kiezen van

een opleiding. Het helpt hierbij om de informatie kindvriendelijk en aansluitend op hun leefwereld en leeftijd aan te bieden. Voormalig amv's stellen dat het van wezenlijk belang is om het 'hoe' en 'waarom' uit te leggen: waarom betaal je boetes? Hoe werkt dat? En waarom betaal je een zorgverzekering? Zo zijn er jongeren die hun zorgverzekering niet willen betalen omdat ze niet ziek zijn en bijvoorbeeld nieuwe kleding belangrijker vinden. Dat ons zorgverzekeringssysteem niet zo werkt, kost tijd om te begrijpen (SAMAH, 2020).

Eerst veerkracht en motivatie bevorderen, dan pas vaardigheden

Om financieel zelfredzaam te zijn, moet je volgens de definitie niet alleen voldoende inkomsten hebben, maar ook je geldzaken kunnen organiseren, verantwoord weten te besteden en ook in staat zijn om te anticiperen op ongeplande omstandigheden (Nibud 2018; in Avrić, Odekerken, de Vries & Van Rooijen, 2019). Dit vraagt erom dat voormalig amv's veerkrachtig zijn, oftewel: hun leven weer in balans kunnen krijgen als er een verandering heeft plaatsgevonden (Tiemeyer, 2006, in Van Rooijen et al., 2018). Bij voormalig amv's heeft er een enorme verandering plaatsgevonden in de overgang van 18- naar 18+ én is hun leven daarvoor ook flink veranderd. Een ander land, een ander huis, een andere taal et cetera. Verschillende geraadpleegde professionals geven aan daarom eerst in te zetten op het versterken van de veerkracht en hun motivatie te bevorderen, om vervolgens pas te focussen op het aanleren van financiële vaardigheden.

Onderwijs en religie kunnen een belangrijke bron zijn voor het versterken van veerkracht. Uit onderzoek blijkt dat zowel school als religieuze instellingen (voormalig) amv's helpen zich veilig te voelen, hun eigenwaarde te behouden, betekenisvolle relaties te bieden en stress te verminderen. School geeft afleiding van trauma's en is voor hen iets om trots op te zijn. Hierbij spelen leeftijdsgenoten en andere sociale contacten een belangrijke rol. Niet naar school gaan, blijkt een negatieve invloed te hebben op de veerkrachtig van deze jongeren (Sleijpen, Mooren, Kleber & Boeije, 2017).

Om bepaald gedrag – zoals het doen van verantwoorde uitgaven en je geldzaken organiseren – eigen te maken, is motivatie een sleutelbegrip. Toch wordt er nog steeds voornamelijk aandacht besteed aan het aanleren van vaardigheden en kennis ten behoeve van het voorkomen en aanpakken van financiële problemen (Jungmann, Van Geuns, Klaver, Wesdorp & Van der Wolk, 2012 in: Van der Werf et al., 2016). Mensen, waaronder jonge alleenstaande vluchtelingen, kunnen op drie manieren gemotiveerd worden: door concrete en haalbare doelen te stellen; door te focussen op het positieve; en door het doel voor ogen te houden (Van der Werf et al., 2016). Experts benadrukken dat wanneer voormalig amv's een duidelijk perspectief op de toekomst hebben – en dus een doel voor ogen houden – zich redelijk goed door hun problemen slaan. Hierbij werkt het om mensen te motiveren om goed gedrag vol te houden en door stil te staan bij behaalde successen (Van der Werf et al., 2016). Sommige geïnterviewde professionals gebruiken daarbij zogenoemde motiverende gesprekstechnieken:

'Wij passen motiverende gesprekstechnieken toe. Grote problemen breken we af in kleinere problemen. Op deze manier kan je ook meerdere kleine succesjes vieren en van het positieve uitgaan. Dus niet wat een jongere niet kan, maar wat ze wél kunnen. Bijvoorbeeld als ze een spannend telefoongesprek moeten houden, aangeven dat de jongere het vorige keer ook gelukt was en dat dat hartstikke goed ging. Zo krijgen ze ook weer iets meer vertrouwen.'

Projectleider Get a Grip, Humanitas

Sleutelpersonen, ervaringsdeskundigen en leeftijdsgenoten

Sleutelpersonen kunnen een belangrijke rol spelen bij het overdragen van kennis en het ontwikkelen van financiële vaardigheden. Sleutelpersonen zijn ervaringsdeskundigen of mensen met dezelfde migratieachtergrond en beschikken over vertrouwen binnen de eigen gemeenschap. Zij weten wat nodig is om cultuurverschillen te overbruggen en weten hoe het is om een nieuw leven op te bouwen. Bovendien werken zij zowel voor de betreffende

doelgroep als voor instanties en de gemeente (De Gruijter, Kahmann, Yohannes & Razenberg, 2020). Verschillende geraadpleegde experts adviseren om met ervaringsdeskundigen te werken. Deze personen kunnen deels de rol van 'ouder op afstand' vervullen:

'Enerzijds als aanspreekpunt voor jongeren, anderzijds als signaleringspunt naar zorginstellingen en organisaties zodat zij kunnen aangeven waar ze elkaar mislopen. Ervaringsdeskundigen kunnen een beetje de rol van 'ouder op afstand' vervullen, bijvoorbeeld door te helpen bij het invullen van je belastingformulier of die je kunt bellen als je een brief niet begrijpt.'

Maria Verkade, projectleider SAMAH

Soms worden ervaringsdeskundigen ook ingezet tijdens trainingen, bijvoorbeeld bij een empowerment-training van stichting Integratiewerk en stichting Lemat:

'Deze empowerment-training is specifiek gericht op mensen met een Eritrese achtergrond. Jongeren die al langer in het traject zitten of al zijn uitgestroomd, worden ook betrokken om te stimuleren dat deze ervaringen van groep op groep worden doorgegeven.'

Integratiebegeleider afdeling #JONG, stichting Integratiewerk

Bij de inzet van sleutelfiguren is eventuele spanningen binnen de eigen gemeenschap wel een belangrijk aandachtspunt. Zo is in de Eritrese gemeenschap soms sprake van onbegrip en wantrouwen tussen de verschillende generaties. De voorkeur gaat daarom uit naar sleutelfiguren, of 'culturele bruggenbouwers', van ongeveer dezelfde generatie die goed geworteld in Nederland zijn en zich met de gemeenschap en ervaringen kunnen identificeren. In de praktijk blijkt bijvoorbeeld dat voor sommige recente statushouders een Nederlands of Ethiopisch accent in de Eritrese taal Tigrinya kan bijdragen aan de betrouwbaarheid van deze bruggenbouwers. Dit maakt namelijk duidelijk dat ze niet politiek betrokken zijn geweest in Eritrea (Ferrier et al., 2017).

Een ervaringsdeskundige kan ook aan huidige amv's laten zien dat hun situatie niet voor altijd hoeft te zijn. De ervaringsdeskundige is er namelijk een voorbeeld van. Een andere volwassene kan dat natuurlijk ook vertellen, maar het effect is sterker als iemand dat vertelt die dezelfde omstandigheden heeft meegemaakt (Uzozie & Verkade, 2016). Ook een medewerker van een gemeente stelt dat de informatie zo beter beklift:

'Ervaringsdeskundigen kunnen een betere vertaling maken over hoe iets werkt. Wij hebben geen idee hoe het in Eritrea ging. Iemand die dat 10 jaar geleden ook heeft meegemaakt, kan dat veel beter uitleggen. En naar zo'n persoon luister je denk ik ook beter. Hetgeen wat gezegd wordt, blijft beter hangen.'

Bestuursadviseur, gemeente

Ook de inzet van peers (leeftijdsgenoten) kan waardevol zijn in de ondersteuning en in het bereiken van amv-jongeren, zo blijkt onder andere uit onderzoek naar jongeren en schulden (Desain & Van Geuns, 2019). Uit een andere studie naar een peer-2-peer aanpak voor adolescente vluchtelingen en hun leeftijdsgenoten, blijken sociale media hierin een belangrijke rol te spelen: de jongeren gebruikten online communicatie bijna dagelijks, met name Snapchat en Instagram, om met elkaar in contact te blijven. Vooral Snapchat bleek de emotionele steun van adolescente vluchtelingen te beïnvloeden. Sociale media kunnen taalbarrières helpen overwinnen en het algemene gevoel van steun versterken (Kneer, Glock, Beskes & Bente, 2012; Kneer, Jacobs & Ferguson, 2019). De meeste amv's begeven zich namelijk, net als andere jongeren, veel op sociale media. Een peer-2-peer aanpak levert bovendien positieve effecten op omdat de (voormalig) amv's zich kunnen herkennen in leeftijdsgenoten. Zij spreken immers dezelfde (straat)taal en zijn van dezelfde generatie waardoor ze bijvoorbeeld dezelfde muziek luisteren. Contact met leeftijdsgenoten kan bovendien leiden tot minder eenzaamheid en meer zelfvertrouwen van jonge vluchtelingen, minder taal- en communicatiemoeilijkheden en meer vriendschappen (Desain & Van Geuns, 2019; Kneer et al., 2019). Leeftijdsgenoten kunnen bovendien een belangrijke rol spelen

wanneer jongeren in een kwetsbare positie, zoals (ex-)amv's, weinig vertrouwen hebben in de overheid en andere instanties (Franken & Mateman, 2019).

De mate van financiële zelfredzaamheid

Door de financiële zelfredzaamheid in kaart te brengen, kunnen organisaties een betere beslissing maken over de inhoud en duur van de begeleiding aan (ex-)amv's. Sterk Huis werkt bijvoorbeeld met een speciale checklist voor de financiële zelfredzaamheid voor jonge alleenstaande vluchtelingen vanaf 18 jaar. Op deze checklist staan een viertal punten:

- 1) kunnen omgaan met DigiD;
- 2) weten welke instanties waarvoor bedoeld zijn. Zoals de belastingdienst, zorgverzekering en gemeente;
- 3) weten wat in- en uitgaven zijn. Dat betekent dus ook: weten op welke dag DUO of huurtoeslag binnen komt en de huur betaald wordt; en
- 4) wat te doen als er onvoorziene uitgaven zijn. Daarnaast maakt ze ook een financieel overzicht van de uitgaves:

'We beginnen met het opstellen van een financieel overzicht die we met de jongere invullen. Vervolgens gaan we aan de slag met het beantwoorden van vragen als: op welke dagen komen welke bedragen binnen? Wanneer is de betaling van dit en dat? Wanneer moet je bellen naar de gemeente of school? Wanneer doe je boodschappen? Wanneer heb je sport?'

Ambulant begeleider, Sterk Huis

Ook een maatschappelijk werker geeft aan dat ze samen met jongeren van 18 jaar een duidelijk financieel overzicht probeert te maken:

'Daarbij stellen we vragen zoals: wat zijn je inkomsten en uitgaven? Hoeveel heb je te besteden, waaraan kan je dat besteden? Maar we kijken ook heel praktisch: waar heb je recht op? Heb je recht op een aanvullende beurs van DUO? [...] We proberen meestal samen de jongeren al deze stappen te zetten en daarin op te bouwen naar zaken steeds zelfstandiger te kunnen regelen.'

Maatschappelijk werker, ex-AMA Team
VluchtelingenWerk

Praktische ondersteuning

Praktische ondersteuning bieden aan jongeren in een kwetsbare positie, waaronder (voormalig) amv's, wordt door Franken en Mateman (2019) gezien als een belangrijke eis om hun persoonlijke omstandigheden in balans te brengen. Praktische ondersteuning varieert van helpen bij boodschappen, helpen bij het betalen van online bestellingen en zorgtoeslag aanvragen. Een professional of goed getrainde vrijwilliger kan bijvoorbeeld al van waarde zijn bij het opstellen van een boodschappenlijstje (Franken & Mateman, 2019). Uit Duits onderzoek blijkt dat praktische ondersteuning meer aandacht verdient in toekomstig beleid rondom amv's. En dan met name gericht op financiën. Zo kan er met

een-op-een coaching worden uitgelegd dat digitale transacties de norm zijn. De coach laat dan bijvoorbeeld zien hoe internetbankieren werkt en welke gevaren daar eventueel bij komen kijken (Dhawan, 2018). Een geïnterviewde Mijn Tweede Familie-begeleider laat weten dat praktische ondersteuning leidt tot meer inzicht in wat er speelt bij jongeren:

'Soms helpen wij onze jongeren met vragen zoals: hoe bestel je online kleding? Hoe kan je je rijbewijs halen? Hoe sluit ik een fitnessabonnement af? Door gesprekken te hebben over dit soort zaken, kom je meer te weten wat er speelt.'

Begeleider Mijn Tweede Familie

Praktijkvoorbeelden cursussen financiële vaardigheden

Euro-Passie

Euro-Passie is een training van VluchtelingenWerk Nederland die gericht is op jonge vluchtelingen tussen 17 en 23 jaar. Tijdens deze training leren jongeren op een speelse manier hoe zij met geld moeten omgaan. Zo geeft de stafmedewerker van VluchtelingenWerk desgevraagd aan dat zij de juiste combinatie gevonden hebben van het leveren van informatie en actieve werkvormen. Ook wordt er veel verwezen naar beeldmateriaal en is er weinig geschreven tekst. Aan het eind van het traject volgt een feestelijke afsluiting die de deelnemers zelf hebben georganiseerd en begroot. Tijdens de training is ook aandacht voor de financiële consequenties wanneer jongeren 18 jaar worden:

'Wij willen problematische schulden voorkomen bij kwetsbare jonge vluchtelingen en hen met behulp van deze methodiek te leren hoe om te gaan met geld. Wij geven hierbij ook aandacht aan de financiële consequenties voor wanneer zij de leeftijd van 18 bereiken.'

Stafmedewerker VluchtelingenWerk

Euro-passie kan zowel door medewerkers van Vluchtelingenwerk als door de eigen organisatie worden uitgevoerd.

Budgetcursus Omgaan met geld voor statushouders

Deze budgetcursus van het NIBUD bestaat uit vijf bijeenkomsten van 2,5 uur waarbij de deelnemers werken aan kennis en vaardigheden die hen helpen bij het grip krijgen op geld in Nederland. De leerbehoefte van de deelnemers is daarbij leidend.

Het geldplan Statushouders

Het 'geldplan Statushouders' van het Nibud geeft statushouders (zelfstandig wonend en 18 jaar of ouder) inzicht in het complexe Nederlandse systeem en helpt hen hun geldzaken in balans te houden of krijgen. Het geldplan is een online vraagbaak en stappenplan voor geldzaken en regelingen. Het is in het Nederlands geschreven en belangrijke begrippen zijn toegelicht in het Engels, Arabisch of Tigrinya.

Bijlage: Geraadpleegde experts

Individuele gesprekken:

- Anna de Haan, Pharos
- Annet Onnink, Mijn Tweede Familie
- Ard Broeze, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Corine van Egten, VluchtelingenWerk
- Dennis Kools, Sterk Huis
- Dorien Malawau, Gemeente Arnhem
- Hans Voerman, Gemeente Montferland
- Hariëtte Boerboom, LOWAN
- Jordi Dueck, YOIN
- Loes Lubbers, YOIN
- Maartje van Esch, Sterk Huis
- Maria Verkade, stichting SAMAH
- Marit Folkertsma, VluchtelingenWerk
- Peter van Zoeren, Humanitas
- Shedia Brazil, stichting Integratiewerk

Deelnemers expertmeeting:

- Alicia van Gelderen, gemeente Lelystad
- Anna de Haan, Pharos
- Corine van Egten, VluchtelingenWerk
- Elli Elskamp, YOIN
- Imane Tahiri, Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG)
- Jaime Panday, gemeente Amsterdam
- Joost Haveman, Nidos
- Mamoud Maka Kamara, stichting SAMAH
- Maria Verkade, stichting SAMAH
- Marijn Kooiman, SOVEE
- Mirjam Andries, Movisie
- Fee Driessen, gemeente Leidschendam-Voorburg

Literatuur

Aanpak 16-27. (z.j.). *Integraal samenwerken*. Verkregen van www.16-27.nl/integraal-samenwerken

Avrić, B., & Kuiper, C. (2018). *Nieuwkomers, armoede en financiële zelfredzaamheid*. Verkregen van www.movisie.nl/artikel/nieuwkomers-armoede-financiele-zelfredzaamheid.

Avrić, B., Odekerken, M., De Vries, S., & Van Rooijen, M. (2019). *De financiële zelfredzaamheid van statushouders*. Utrecht: Kennisplatform, Integratie en Samenleving.

Bovens, M., Keizer, A. G., & Tiemeijer, W. (2017). Weten is nog geen doen: Een realistisch perspectief op redzaamheid. *WRR Rapporten aan de Regering* (97).

Canizales, S. L. (2019). Support and setback: how religion and religious organisations shape the incorporation of unaccompanied indigenous youth. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(9), 1613-1630.

CBS. (2020). *Alleenstaande minderjarige vreemdeling; nationaliteit, geslacht en leeftijd*. Verkregen van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82045NED/table?ts=1606907441987>.

Cornielje, J., & Van der Steijle, R. (2020). *Financieel ontzorgen en financiële zelfredzaamheid. Implementatie nieuwe Wet inburgering*. Utrecht: Divosa.

De Gruijter, M., Kahmann, M., Yohannes, R., & Razenberg, I. (2020). *De inzet van sleutelpersonen bij de inburgering*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Desain, E. J. P., & Van Geuns, R. (2019). *Jongeren en schulden: eindverslag van een Fieldlab Zuidoost project*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam, Lectoraat Armoede Interventies.

De Wit, & Van den Broek, M. (2019). *Gezinshereniging, hoe dan?* Nijmegen: GGD Gelderland Zuid.

De Jong, J. D. (2017). Denktank 9: Schulden. "Of ik nou 25 of 26 duizend schuld heb, ik kan het toch niet betalen." Leiden: Hogeschool Leiden.

Dhawan, S. M. (2018). *Financial Inclusion of Germany s Refugees: Current Situation and Road Ahead* (No. 5dbf343c-d373-4942-a9ed-cb692f74a8ba).

Fackeldey, J. (2016, 8 december). *Opvang alleenstaande minderjarige vreemdelingen*. Verkregen van www.g32.nl/dsresource?objectid=18928&type=org.

Fazel, M., Reed, R. V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors. *The Lancet*, 379(9812), 266-282.

Ferrier, J., Kahmann, M., & Massink, L. (2017). 'Jullie Nederlanders hebben voor alles een systeem.' *Handreiking voor ondersteuning van Eritrese nieuwkomers bij hun integratie*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Franken, M., & Mateman, H. (2019). *Wat werkt bij het succesvol toeleiden van jongeren naar werk*. Utrecht: Movisie.

Hamoen, W., & Van Rees, A. (2019). *Statushouders in de schulden*. Ede: Christelijke Hogeschool Ede, Domein Theologie, Welzijn en Zorg.

Inspectie SZW. (2019). *Financiële zelfredzaamheid van statushouders: een proces van begeleid loslaten*. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Juffer, F. (2017). *Opvanggezin biedt plek aan alleenstaande minderjarige vluchteling*. Verkregen van [www.bijonspleegzorg.nl/2017/02/opvanggezin-biedt-plek-aan-alleenstaande-minderjarige-vluchteling](https://bijonspleegzorg.nl/2017/02/opvanggezin-biedt-plek-aan-alleenstaande-minderjarige-vluchteling).

Kneer, J., Van Eldik, A., K., Jansz, J., Eischeid, S., & Usta, M. (2019). With a little help from my friends: Peer coaching for refugee adolescents and the role of social media. *Media and Communication*, 7(2), 264-274.

Kutscher, N., & Kreß, L. M. (2018). The ambivalent potentials of social media use by unaccompanied minor refugees. *Social Media + Society*, 4(1), doi: 2056305118764438.

Luster, T., Qin, D., Bates, L., Rana, M., & Lee, A. L. (2010). Successful adaptation among Sudanese unaccompanied minors: Perspectives of youth and foster parents. *Childhood*, 17, 197–211. doi: 10.1177/0907568210365664.

Movisie. (2019). *In gesprek met Haben*. Verkregen van www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2019-11/Haben-2.pdf.

Movisie. (2019). *In gesprek met Hermon*. Verkregen van www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2019-11/Hermon-2.pdf.

Movisie. (2019). *Met jongeren 16 persona's maken op basis van hun echte leven*. Verkregen van www.movisie.nl/artikel/jongeren-16-personas-maken-basis-hun-echte-leven.

Nibud. (2012). *Goed omgaan met geld. Achtergronden bij de competenties voor financiële zelfredzaamheid*. Utrecht: Nibud.

Nidos. (z.d.). *Wonen*. Verkregen van www.nidos.nl/voor-jongeren/begeleiding/opvangvormen/.

Nidos. (2020). *Nidos 2019 Jaarverslag*. Utrecht: Stichting Nidos.

Nji. (2018). *Leeftijdsgrens pleegzorg van 18 naar 21 jaar*. Verkregen van www.nji.nl/nl/Actueel/Nieuws-van-het-NJi/Leeftijdsgrens-pleegzorg-van-18-naar-21-jaar.

Nijboer, I., & Van Gastel, M. (2018). *Evaluatie opvangmodel Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen*. Den Haag: ABDTOPConsult.

Pharos. (2019). *Factsheet. Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (amv's)*. Verkregen van www.lowan.nl/wp-content/uploads/2020/02/factsheet-alleenstaande-minderjarige-vreemdelingen-amvs.pdf.

Rijksoverheid. (z.j.). *Alleenstaande minderjarige vreemdelingen*. Verkregen van www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asielbeleid/alleenstaande-minderjarige-vreemdelingen-amv.

Rijksoverheid. (z.j.). *Jeugdhulp bij gemeenten*. Verkregen van www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/jeugdhulp/jeugdhulp-bij-gemeenten.

Rijksoverheid (z.j.) *Welke regels gelden er voor de bijstand voor jongeren tot 27 jaar?* Verkregen van www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bijstand/vraag-en-antwoord/welke-regels-gelden-er-voor-de-bijstand-voor-jongeren.

Rijksoverheid (z.j.). *Wie hebben een onderhoudsplicht?* Verkregen van www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/scheiden/vraag-en-antwoord/onderhoudsplicht.

SAMAH. (2020). *Overzicht financiën AMV na 18 worden*. Verkregen van www.samah.nl/wp-content/uploads/2020/12/AMV_en_financien_8standaarden.pdf.

SAMAH. (2020). *(Voormalig) alleenstaande minderjarige vreemdelingen en financiën. 8 standaarden voor en door jongeren rondom financiële zelfredzaamheid*. Verkregen van www.samah.nl/wp-content/uploads/2020/12/AMV_en_financien_8standaarden.pdf.

Sleijpen, M., Van Es, C., Te Brake, H., & Mooren, T. (2017). *Alleenstaande minderjarigen uit Eritrea in Nederland. Kansen en bedreigingen aan het begin van een nieuw leven*. Utrecht: Stichting Nidos.

Sleijpen, M., Mooren, T., Kleber, R.J., Boeije, H.R. (2017). Lives on hold: A qualitative study of young refugees' resilience strategies. *Childhood*: 24(3), 348-365.

Smit, M. (2019). Zorg voor en zorgen om alleenstaande minderjarige vreemdelingen. In WODC (Red.), *Justitiële verkenningen, jrg. 45, nr.6, 2019* (p. 74). Den Haag: Boom Juridisch.

Sok, K., Nourozi, S., Redeker, I., & De Meijer, M. (2020). *Handreiking Aanpak van armoede en schulden*. Utrecht: Movisie & Vilans.

Spoelstra, D. (2018). *Vervreemde Vreemdelingen. Zelfredzaamheid en sense of belonging onder ex-amv's in de gemeente Breda* [Scriptieprijs]. Masterthesis Universiteit Utrecht. Verkregen van www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-11/delia-spoelstra-scriptieprijs2018.pdf.

Tinnemans, K., Van Gent, E., Avrić, B., De Groot, N., Van den Enden, T., De Winter-Kocak, S., Booijink, M. & De Gruijter, M. (2020). *Wat werkt bij het bevorderen van arbeidsparticipatie van statushouders?* Utrecht: Kennisplatform, Integratie & Samenleving.

UNHCR (2019). *In de eerste plaats een kind. Bevindingen, aanbevelingen en oplossingen in het belang van alleenstaande minderjarige vreemdelingen in Nederland*. Verkregen van: www.unhcr.org/nl/wp-content/uploads/UNHCR-Children-First-2019-screen-1.pdf.

Uzozie, A., & Verkade, M. (2016). *Volg je dromen tot je niet langer kunt leven. Een retrospectief onderzoek onder voormalige alleenstaande minderjarige asielzoekers naar toekomst-beleving*. Utrecht: Vrienden van SAMAH.

Van Berkum, M., Smulders, E., Van den Muijsenbergh, M., Haker, F., Bloemen, E., Van Wieringen, J., Looman, B., Geraci, D., & Jansen, J. (2016). *Zorg, ondersteuning en preventie voor nieuwkomende vluchtelingen: Wat is er nodig?* Utrecht: Pharos.

Van der Werf, M., Blanken, I., & Schonewille G. (2016). *Het bevorderen van financiële zelfredzaamheid: Literatuurstudie*. Utrecht: Nibud.

Van Middelkoop, L., Van Wietmarschen, M., Hilverdink, P., & Vianen, J. (2017). *Samenwerken aan de toekomst van jongeren: 16-27 jaar. Handreiking voor professionals*. Utrecht: Aanpak 16-27.

Van Rooijen, M., Kahmann, M., Elferink, J., & Avrić, B. (2018). *Financiële en sociale zelfredzaamheid van nieuwkomers Een verkenning van het landelijke en lokale beleid*. Utrecht: Kennisplatform, Integratie & Samenleving.

Vijlbrief, A., & Van Mourik, K. (2020). *Wat werkt bij de aanpak van armoede en schulden*. Utrecht: Movisie.

VNG & NJi. (2016). *Van 18-min naar 18-plus. Handreiking voor gemeenten bij de overgang van jeugd naar volwassenheid*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

VNG & Platform Opnieuw Thuis. (2016). *Handreiking. Woning delen*. Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

VNG & Nidos. (2017). *Handreiking. Overdracht van amv's die 18 jaar worden*. Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Zijlstra, E., Rip, J., Beltman, D., van Os, C., Knorth, E. J., & Kalverboer, M. (2017). Unaccompanied minors in the Netherlands: Legislation, policy, and care. *Social Work & Society*, 15(2).

Colofon

Auteur: Joline Verloove & Joey Poerwoatmodjo
Financier: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Met dank aan: Stichting SAMAH, in de personen van Maria Verkade, Adimka Uzozie en Mamoud Maka Kamara. Daarnaast bedanken wij alle professionals die we individueel of tijdens de expert-meeting hebben gesproken. Ook speciale dank aan Mirjam Andries van Movisie.
Vormgeving: Ontwerpburo Suggestie & illusie
Fotografie: 123RF
Uitgave: Kennisplatform Integratie & Samenleving
p/a Kromme Nieuwegracht 6, 3512 HG Utrecht, T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving: www.kis.nl.

© Kennisplatform Integratie & Samenleving, Utrecht 2021.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Movisie. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with Movisie. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Kennisplatform Integratie & Samenleving

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op. Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving.

Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

Kennisplatform Integratie & Samenleving is een programma van het Verwey-Jonker Instituut en Movisie
T 030 230 32 60

E info@kis.nl

I www.kis.nl